

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výjimečný trest

Zpracovala: Pavlína Kulhánková
Vedoucí práce: Doc. JUDr. et Mgr. Jana Navrátilová, Ph.D.

Plzeň 2014

Prohlášení

Předkládám tímto k posouzení a obhajobě diplomovou práci, zpracovanou na závěr studia na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této diplomové práce.

V Plzni dne 26.3.2014

Pavína Kulhánková

.....

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavλίna KULHÁNKOVÁ**
Osobní číslo: **R09M0127P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Výjimečný trest**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Pojem, účel a funkce trestu, základní zásady trestání (teorie trestání, smysl a účel trestu)
3. Historický vývoj výjimečného trestu v našich zemích
4. Současná právní úprava výjimečného trestu v ČR
5. Obecný výklad a analýza výjimečného trestu
6. Komparace výjimečného trestu se zahraničím
7. Rekodifikace v budoucnu a návrhy de lege ferenda
8. Statistiky výjimečného trestu v ČR
9. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- **BLATNÍKOVÁ, Š.** Dlouhodobé tresty odnětí svobody. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004
- **LATA, J.** Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha : LexisNexis, 2007
- **CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GŘIVNA, T.** Trestní právo procesní. 1. vyd. Praha : ASPI, 2008
- **FRYŠTÁK, M.** Trestní právo hmotné : obecná část. 2. vyd. Ostrava : Key Publishing, 2009
- **FRYŠTÁK, M.** Trestní právo hmotné : zvláštní část. 2. vyd. Ostrava : Key Publishing, 2009
- **HENDRYCH, D.** Právníký slovník. 3. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009
- **KALVODOVÁ, V.** Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2002
- **KALVODOVÁ, V.** Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vyd. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995
- **NAVRÁTILOVÁ, J.** Výjimečný trest. 1. vyd. Praha : Leges, 2010
- **SOLNAŘ, V.** Systém českého trestního práva. 1. vyd. Praha : Novatrix, 2009
- **SOLNAŘ, V.** Tresty a ochranná opatření. 1. vyd. Praha : Academia, 1979
- **Dlouhodobé tresty odnětí svobody. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004**
- **VLČEK, E.** Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2004
- **BLATNÍKOVÁ, Š.** Problematika zabezpečovací detence. 1. vyd. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010
- **NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol.** Kriminologie. 2. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004

Vedoucí diplomové práce:

Doc. JUDr. et Mgr. Jana Navrátilová, Ph.D.
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce:

4. února 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 27. září 2013

Obsah

OBSAH	5
1 ÚVOD	7
2 POJEM, ÚČEL A FUNKCE TRESTU, ZÁKLADNÍ ZÁSADY TRESTÁNÍ	9
2.1 POJEM TRESTU	9
2.2 ÚČEL TRESTU	10
2.3 FUNKCE TRESTU	12
2.4 ZÁKLADNÍ ZÁSADY TRESTÁNÍ.....	15
3 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝJIMEČNÉHO TRESTU V NAŠICH ZEMÍCH	18
3.1 STAROVĚK.....	18
3.2 STŘEDOVĚK.....	18
3.3 OBDOBÍ 18. A 19. STOLETÍ	21
3.4 ČESKOSLOVENSKO	23
3.5 PROTEKTORÁTNÍ ÚPRAVA.....	24
3.6 OBDOBÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	25
3.7 PRÁVNÍ ÚPRAVA VÝJIMEČNÉHO TRESTU V LETECH 1961 – 1990	27
3.8 POREVOLUČNÍ ÚPRAVA VÝJIMEČNÉHO TRESTU	29
4 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA VÝJIMEČNÉHO TRESTU V ČR.....	32
4.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA ULOŽENÍ VÝJIMEČNÉHO TRESTU DLE ZÁKONA Č. 40/2009 SB.	32
4.2 UKLÁDÁNÍ A VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY DLE § 55 AŽ 59 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU 35	
4.3 PRŮBĚH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ PŘI UKLÁDÁNÍ VÝJIMEČNÉHO TRESTU	37
4.3.1 Přípravné řízení	38
4.3.2 Hlavní líčení.....	38
4.3.3 Opravné řízení	39
4.3.4 Nařízení výkonu výjimečného trestu	40
4.4 VÝKON VÝJIMEČNÉHO TRESTU	41
4.4.1 Trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let.....	43
4.4.2 Trest odnětí svobody na doživotí	45
4.5 PODMÍNĚNÉ PROPUSŘTĚNÍ Z VÝKONU VÝJIMEČNÉHO TRESTU.....	45
4.6 MÍLOST A AMNĚSTIE S OHLEDEM NA VÝJIMEČNÝ TREST.....	49
4.7 VÝJIMEČNÝ TREST V ČR PRO MLADISTVĚ	50
4.7.1 Výkon trestu odnětí svobody u mladistvých	52
5 KOMPARACE VÝJIMEČNÉHO TRESTU SE ZAHRANIČÍM.....	54
5.1 RAKOUSKO	54
5.2 NĚMECKO.....	55
5.3 SLOVENSKO.....	56
5.4 ANGLIE A WALES	58

6	REKODIFIKACE V BUDOUCNU A NÁVRHY DE LEGE FERENDA.....	60
6.1	NÁVRH ZMĚN V TRESTNÍM ZÁKONÍKU	60
6.2	NÁVRH ZMĚN V TRESTNÍM ŘÁDU	61
6.3	NÁVRH ZMĚN VE VÝKONU VÝJIMEČNÉHO TRESTU	62
6.4	TREST SMRTI JAKO VÝJIMEČNÝ TREST	62
7	STATISTIKY VÝJIMEČNÉHO TRESTU V ČR	66
8	ZÁVĚR.....	68
9	RESUMÉ.....	70
10	POUŽITÁ LITERATURA.....	72
10.1	MONOGRAFIE	72
10.2	PRÁVNÍ PŘEDPISY	73
10.3	OSTATNÍ PRAMENY	74

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce je zaměřena na výjimečný trest, který je zvláštním druhem nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Důvodem, který mě vedl k výběru tohoto tématu bylo, že mi připadá velmi zajímavé věnovat se mu více do hloubky a dozvědět se podstatně více informací, než je výjimečnému trestu věnováno během výukových hodin trestního práva.

Trestní právo se pro mě během let studia na právnické fakultě stalo jedním z nejoblíbenějších předmětů, kdy právě násilná trestná činnost a zvláště závažné trestné činy, což zcela jistě s tématem výjimečného trestu úzce souvisí, se mi jeví jako velmi zajímavé a citlivé téma, kterému bych se zde proto chtěla věnovat podrobněji.

Text práce rozdělím na část teoreticko-historickou, kdy se budu zabývat převážně pojmem, účelem a funkcí trestu a trestání obecně, základními zásadami trestání, a historickým vývojem výjimečného trestu na našem území. V neposlední řadě se pokusím uvést podrobný rozbor současné právní úpravy výjimečného trestu v České republice. Následně na část srovnávací, a dále část, kde se chci věnovat vhodné úpravě výjimečného trestu, jak ji shledávám do budoucna jako nejlepší možnou.

V teoretické části bych se chtěla, mimo jiné, věnovat také zákonné úpravě výkonu výjimečného trestu odnětí svobody či jeho speciální úpravě pro mladistvé pachatele.

Ve srovnávací části práce se chci věnovat porovnání právní úpravy výjimečného trestu v zahraničních zemích. Kapitulu týkající se komparace naší úpravy se zahraniční pojmu pouze jako jakýsi exkurs, kdy jsem si za země vhodné pro srovnání vybrala následující. Slovensko, a to zejména proto, že je k nám ať již historickým vývojem či blízkostí kultury nejbližší. Dále jsem zvolila státy jako Německo a Rakousko, které jsou pro nás sousedními zeměmi, kdy tyto tři výše jmenované státy řadíme do kontinentálního typu právní kultury. Bude tedy zajímavé sledovat, do jaké míry mají upravenou problematiku výjimečného trestu, oproti České republice. Za posledního vhodného adepta pro komparaci právní úpravy výjimečného trestu jsem zvolila Anglii a Wales, pro její velmi vyspělý právní systém, který je naopak typickým představitelem angloamerického typu právní kultury.

V poslední části diplomové práce se hodlám zabývat rekodifikací výjimečného trestu, jak ji shledávám do budoucna jako nejlepší možnou a přijatelnou, a mými úvahami a návrhy *de lege ferenda*. Pojednám zde i o svém osobním názoru na ožehavé a stále velmi diskutované téma zabývající se znovuzavedením trestu smrti, jeho klady a zápory, kdy zohledním i výsledky exkluzivního dotazníku společnosti SANEP, který se týká právě názoru obyvatel České republiky na problematiku trestu smrti.

Na úplný závěr práce zařadím statistiku uvězněných osob vykonávajících výjimečný trest odnětí svobody v České republice v horizontu třinácti let zpětně, a to v přehledné tabulce.

Cílem mojí diplomové práce tedy je dodržet výše stanovené body, týkající se tématu výjimečného trestu z pohledu právní úpravy v České republice, a pokusit se i o srovnání tohoto druhu trestu s vybranými zahraničními státy.

Co se týče metodologie práce pro zkoumání a dosažení vytyčených cílů, použiji převážně monografickou metodu, kdy využiji pro rozbor daného tématu zejména odbornou literaturu, právní předpisy, ať ty účinné či již neúčinné, a dále metodu popisnou a historickou, kterou zvolím převážně v první části diplomové práce, kterážto je zaměřena na historický vývoj výjimečného trestu a jeho současnou úpravu podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Jestli se mi podařilo dosáhnout cílů, které jsem si v úvodu diplomové práce stanovila, zhodnotím v jejím závěru.

2 Pojem, účel a funkce trestu, základní zásady trestání

Již od nepaměti si lidská společnost vytvářela určitý systém trestů či lépe řečeno odplat, které používala proti těm členům společnosti, kteří se provinili některým nepřijatelným způsobem chování vůči zbytku komunity. Troufám si říci, že neexistuje, ani v minulosti neexistovala žádná společnost, které by byly tresty za určité provinění jedince cizí. Samozřejmě se postupem času měnily názory na to, co je společensky nepřijatelné chování, které by se mělo potrestat, jakým způsobem a v jaké výši by mělo být potrestáno, či jaká sankce by za toto chování měla následovat.

V této kapitole se pokusím obecně shrnout, co je myšleno pod pojmem trest, co je jeho účelem a funkcí. Na konci kapitoly se budu věnovat základním zásadám trestání, které v současné společnosti představují již neodmyslitelnou a velmi důležitou součást této problematiky.

2.1 Pojem trestu

Pokládám za nezbytné na úvod celé práce zařadit pár definic, co vlastně chápeme pod pojmem trest. Poté se i lépe dobereme k definici a problematice výjimečného trestu. Z důvodu zaměřenosti práce právě na výjimečný trest v trestním právu, budu definovat a dále se vyjadřovat k trestu, jak je chápán z pohledu trestněprávní vědy, pomínu sociologická, psychologická či jiná hlediska trestu a trestání vůbec.

„TREST je vedle OCHRANNÝCH OPATŘENÍ jednou ze sankcí v trestním právu. Pojmové znaky trestu jsou: a) je to újma (na svobodě, na majetku, na právech), b) ukládaná pachateli trestného činu, c) ukládaná soudem jménem státu na základě zákona, d) kterou se vyslovuje společenské odsouzení činu a jeho pachatele.“¹

¹ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva. II. díl, P-Z. 3. rozšířené a podstatně přepracované vydání. Praha: Linde, 2002, ISBN 80-7201-377-7, s. 1544

2.2 Účel trestu

„Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“²

Je velmi nezvyklé, aby účel trestu byl definován přímo v zákoně, jak tomu bylo v případě starého trestního zákona z roku 1961. Tato úloha patří spíše do působnosti trestněprávní vědy, která by se neměla zcela promítat v pozitivní právní úpravě. Troufám si říci, že to je jedním z důvodů, proč již definice účelu trestání není obsažena v trestním zákoníku z roku 2009, účinném od 1. ledna 2010.

Jinými slovy lze tedy říci, že účelem trestu je chránit zájmy společnosti, práva a oprávněné zájmy jednotlivých fyzických a právnických osob před trestnými činy a samozřejmě chránit ústavní zřízení České republiky jako celek.

Odborná trestněprávní literatura uvádí několik teorií o účelu trestání, a to *absolutní, relativní a smíšené teorie*.³

Na následujících řádcích si dovoluji pro lepší přehlednost a pochopení základních myšlenek teorií o účelu trestání shrnout hlavní myšlenku každé z těchto tří teorií.

Podle *absolutní teorie* chápeme trest jako spravedlivou odplatu za spáchaný trestný čin. Trestá se proto, že bylo spácháno zlo, které chceme a vlastně i musíme potrestat, bez ohledu na jakýkoli jiný účel trestu, než potrestání samotné. Nejlépe by mělo být odplatou spácháno stejné zlo, které bylo spácháno trestným činem - trestem by mělo být učiněno tolik utrpení, bolesti a ztráty, kolik jí napáchal pachatel trestného činu. Tato teorie byla v minulosti zastávána významnými filozofy 18. století, jakými byli například Immanuel Kant a Georg Wilhelm Friedrich Hegel, kteří se tomuto tématu věnovali i v několika svých dílech. Nedostatkem absolutní teorie je touha pouze po potrestání pachatele, kdy se vůbec nesnaží o jeho nápravu.⁴

Relativní teorie zastává názor, že účelem trestu má být hlavně ochrana společnosti, a to ochrana společnosti před pácháním dalších trestných činů.

² ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., trestní zákon. In: Sběrka zákonů. 8. 12. 1961. Částka 65. § 23 odst. 1

³ KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7170-813-4, s. 185

⁴ Tamtéž, s. 185

Zahrnuje také myšlenku prevence, tedy jak předcházet páchání další trestné činnosti a opakovaným trestům. Podle této teorie se trestá proto, aby nebylo pácháno zlo v budoucnu znovu, z tohoto důvodu se s ní setkáváme převážně od dob začátků osvícenství a nauky přirozeného práva. Hlavními představiteli *relativní teorie* byli Paul Johan Anselm von Feuerbach, Franz Liszt, Cesare Lombroso a Enrico Ferri, kteří se zcela nepochybně řadí mezi významné osobnosti 19. století.⁵

Smíšené teorie, jak již napovídá jejich název, se snaží skloubit obě výše jmenované teorie o účelu trestání. Spojují odplatu za spáchaný trestný čin s ochranou společnosti a prevencí zaměřenou na potenciální pachatele trestné činnosti. Ze *smíšené teorie* vychází současné české trestní právo, jakož i mnoho dalších právních systémů vyspělých zemí.⁶

S účelem trestu souvisí poměrně úzce i otázka jeho spravedlnosti, tedy trest by mimo výše uvedených účelů měl být také spravedlivým pro pachatele trestného činu.

„Spravedlivost trestu spočívá v tom, že není ani mírnější, ani přísnější, než je nutné k ochraně společnosti před trestnými činy. Bez splnění tohoto základního požadavku není možno mluvit o spravedlivosti trestu. ... Trest jako prostředek k ochraně společnosti musí korespondovat svému účelu i morálně. Trest, který je v rozporu s morálními požadavky, těžko může k dodržování morálních zásad vychovávat. Proto je spravedlivost trestu určena i jeho závislostí na spáchaném trestném činu a odplatnými momenty obsaženými v každém trestu.“⁷

Domnívám se, že trest by měl být zasloužený a spravedlivě uložený každému pachateli trestného činu. Rozhodně by nemělo v naší vyspělé společnosti docházet k nespravedlivému vyměřování trestů, čehož dbají nezávislé a samostatné soudy, které jsou u nás vázány pouze zákonem a v jeho mezích musí stanovit svá rozhodnutí. Toto je v České republice zakotveno přímo na ústavní úrovni, tedy v našem právním systému v hierarchii právních norem stojící na samém vrcholu. Nespravedlivě uložený trest by totiž zcela jistě nesplňoval účel trestu, a na pachatele by tak mohl mít spíše negativně působící vliv, než výchovný a preventivní.

⁵ Tamtéž, s. 186

⁶ Tamtéž, s. 187

⁷ NOVOTNÝ, O. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 1. vydání. Praha: Academia, 1967, s. 30

Se spravedlivým ukládáním trestů pak dále souvisí požadavek na to, aby byla mimo jiné zachována šetrnost uloženého trestu. K tomuto uvádí Lata velice zajímavé postřehy: „*Požadavek šetrnosti trestu je zvláště aktuální v případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to nejen proto, že se jedná o trest nejpřísnější, způsobující nejvíce utrpení trestanému i jeho blízkým, ale i proto, že jeho ukládání může být ve vztahu k dosažení konečného účelu trestu ambivalentní. Vězni lze sice ztížit páchaní dalších trestných činů, resp. jej od toho odstrašit, či dokonce dosáhnout jeho resocializace, ale stejně tak hrozí riziko, že během výkonu trestu pachatel získá řadu negativních podnětů od spoluvězňů, dojde k zpretrhání pozitivních společenských kontaktů, omezí se možnosti jeho pracovního uplatnění, atd., takže uvěznění v řadě případů spíše, než že by recidivě zabránilo, k ní podněcuje. Z těchto důvodů je trest obecně, a trest odnětí svobody zvláště, možno uložit jen tehdy, je-li to z hlediska zájmů společnosti nezbytné a není-li tím způsobena ještě větší škoda.*“⁸

Jako shrnutí problematiky spravedlnosti, užitečnosti a šetrnosti trestu uvádí Lata dále následující: „*Pokud má být trest společensky užitečný, musí být spravedlivý (zasloužený), jinak je kontraproduktivní, rozvrací společně sdílené hodnoty a na trestaného nemůže mít žádoucí efekt.*“⁹

2.3 Funkce trestu

Teorii funkcí trestu je v současné trestněprávní literatuře několik, většinou se však vzájemně prolínají nebo doplňují. Po prostudování různé literatury a mnoha názorů na tuto problematiku mi jako nejpřehlednější a nejsystematičtější rozdělení připadalo to, které uvádí Kuchta.

Kuchta rozlišuje pět základních funkcí trestu: *odplatná, odstrašující, rehabilitační, eliminační a restituční*.¹⁰

Odplatná teorie funkce trestu, jak je patrné již z jejího názvu, zastává především názor, že trest má působit jako odplata pachateli za spáchaný trestný čin. Tuto teorii by se dalo označit za jednu z nejstarších, kdy trest musí být pro pachatele hlavně určitou újmou za jeho nepřijatelné, protiprávní a nemorální jednání. Jako příklad mohu uvést Chammurapiho zákoník, který pochází již

⁸ LATA, J. Účel a smysl trestu. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, ISBN 978-80-86920-24-5, s. 71

⁹ Tamtéž, s. 72

¹⁰ KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-813-4, s. 188

ze 17. století před našim letopočtem a je považován za jeden z nejstarších zákoníků vůbec. Zcela určitě všichni znají jeho hlavní myšlenku, a to „*oko za oko, zub za zub*“. Dnes již soudobá moderní společnost nezastává pouze tento názor jako hlavní funkci trestu, ovšem určitou měrou k němu při vyměřování trestů za spáchaný trestný čin přihlíží.¹¹

Podle Karabce „*Retributivní (odplatná) teorie považuje trest za přirozený důsledek kriminálního jednání, uložení trestu je „zrcadlovým odrazem“ spáchaného trestného činu. Trest musí znamenat pro pachatele určitou újmu, jejíž citelnost, vyjádřená výší a druhem trestu, má odpovídat závažnosti spáchaného činu.*“¹²

Odstrašující teorii funkcí trestu popisuje Kuchta následovně: „*Teorie odstrašení spatřuje funkci trestu především v tom, že odrazuje pachatele od dalšího kriminálního chování (individuální prevence) a stejný účinek má i na ostatní jedince, kteří se mohou stát potenciálními pachateli (generální prevence). Újma, která pachateli vzniká uloženým trestem (např. finanční, zákazem činnosti nebo trestem odnětí svobody), může sama o sobě vést k tomu, že ho odradí (odstraší) od dalšího kriminálního chování, aniž se vůči pachateli uplatňují další výchovné prostředky. ... Z teorie odstrašení vyplývá, že při ukládání trestů, chceme-li docílit jejich větší účinnosti, je třeba přihlížet více k pachateli než ke škodlivosti spáchaného činu. Trest musí být spojen s odejmutím všech výhod, které byly získány trestným činem. Trest má být proto ekvivalentem prospěchu získaného trestným činem.*“¹³

Rehabilitační teorii bychom mohli nazvat také jako teorii nápravnou, resocializační, či penitenciární. Tato teorie především klade důraz na to, jak působit na pachatele a jak s ním odborně zacházet, aby nedošlo k opětovnému páchaní trestné činnosti, neboli k recidivě. Již čas strávený ve výkonu trestu odnětí svobody by měl mimo jiné sloužit k rozvoji společenského chování pachatele a učinit z něj jedince sociálně odpovědného. Takovéto zacházení s vězni je ale samozřejmě nákladnější, ať už s ohledem na odbornost personálu věznice, tak na požadavek účasti externích expertů, kterými mohou být například psychologové, psychiatrové, pedagogové a sociální pracovníci. Dále musíme vzít

¹¹ Tamtéž, s. 189

¹² KARABEC, Z. K problematice trestání a trestů [online]. Sociologický časopis 1/2001, s. 81. Sreview.soc.cas.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.sreview.soc.cas.cz/>

¹³ KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4, s. 189 a 190

v potaz fakt, že ne každý člověk, je schopný se resocializovat a napravit se, i přes působení řady odborníků na jeho osobu. Pachatel musí především porozumět svému problémovému chování a chtít ho sám změnit, jelikož podle *rehabilitační teorie* máme především usilovat o opětovné zařazení pachatele do společnosti.¹⁴

Podle Karabce „*Rehabilitační (nápravná) teorie spatřuje jediný (a ospravedlnitelný) cíl trestání v tom, aby pachateli bylo poskytnuto v rámci trestního řízení, a zejména při výkonu uloženého trestu takové odborné zacházení, které potlačí (či odstraní) příčiny, proč trestný čin spáchal.*“¹⁵

Eliminační teorie, kterou můžeme označit i jiným názvem jako teorii izolační, shledává funkci trestu v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od společnosti. Právě tuto izolaci pachatele spatřuje jako nejspolehlivější ochranu společnosti. Někteří pachatelé jsou nenapravitelní, je u nich vysoká nemožnost resocializace, tudíž je nejúčinnějším prostředkem izolace jejich osoby, neboli vyloučení ze společnosti.¹⁶

Dlouhodobá izolace pachatele od společnosti může být provedena uložením výjimečného trestu, o kterém právě pojednává tato práce a kterému se budu věnovat podrobněji v dalších kapitolách, nebo uložením zabezpečovací detence. O institutu zabezpečovací detence se pokusím krátce pojednat v následujícím odstavci.

V České republice nebylo po dlouhou dobu k dispozici žádné zadržovací zařízení určené k dlouhodobé či trvalé izolaci nenapravitelných a nezvladatelných pachatelů trestných činů, u kterých je prognóza následné resocializace spíše nepravděpodobná. Zákonodárci k tomuto účelu zavedli institut zabezpečovací detence, a to zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, účinným od 1. ledna 2009. Zabezpečovací detence se tedy stala jedním z ochranných opatření, která se u nás ukládají za trestné činy spolu s tresty, nebo pouze jako jediná sankce postihující pachatele.¹⁷

Výkon zabezpečovací detence musí probíhat ve speciálních ústavech, se speciálně proškolenými pracovníky a zároveň v přísně střeženém objektu, ze kterého není možnost úniku. V současné době (leden 2014) u nás máme dva

¹⁴ Tamtéž, s. 191

¹⁵ KARABEC, Z. K problematice trestání a trestů [online]. Sociologický časopis 1/2001, Sreview.soc.cas.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.sreview.soc.cas.cz/>

¹⁶ KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4, s. 192

¹⁷ JELÍNKOVÁ, T., REJFEK, T. Některé praktické pohledy na výkon zabezpečovací detence [online]. Epravo.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/>

detenční ústavy, jeden v Brně a jeden v Opavě, přičemž zatím plně funguje detenční ústav v Brně. Osoby, kterým je zabezpečovací detence ukládána, jsou většinou tak vážně narušeny, že jejich propuštění v budoucnu skoro nepřipadá v úvahu. Dále u nich je častým problémem napadání spoluvězňů či zaměstnanců, který lze právě v detenčních ústavech úspěšně eliminovat.¹⁸

Restituční teorie, jinak též kompenzační či obnovující teorie funkce trestání, klade důraz na odstranění následků protiprávního jednání pachatele a význam spatřuje v náhradě škody oběti trestného činu. Podle *restituční teorie* se má tímto obnovit rovnováha v sociálních vztazích, která byla porušena právě trestným činem, a mají být uspokojeny nároky poškozených osob. Pachatel tedy svým následným jednáním nahradí škodu jím způsobenou, případně zaplatí navíc ještě kompenzaci a zadostiučinění. Náprava pachatele musí být patrna dále z jeho lítosti, omluvy, pokání a touze po odpuštění. Ve většině případů se tento postup uplatňuje vedle klasických trestních postupů a sankcí.¹⁹

2.4 Základní zásady trestání

Základní zásady trestání by se daly pojmenovat jako určité právní principy, na kterých je založeno trestání pachatele za spáchání trestného činu. V současné době se pod tyto řadí zásady trestního práva jako celku, tedy trestního práva hmotného a procesního. Zásady musí vycházet z principu právního státu, nemusí však být upraveny přímo v zákoně, jak tomu také zcela vždy není.

Trestní zákoník upravuje pouze několik zásad trestního práva hmotného, zatímco trestní řád definuje zásady trestního práva procesního v poměrně uceleném výčtu. Obecné zásady trestání se tedy prolínají se zásadami trestního práva, jak je chápe současná trestněprávní věda.

Některé základní zásady, které sem zcela jistě patří, jsou zakotveny až na ústavněprávní úrovni – například zásada *nullum crimen sine lege* (žádný trestný čin bez zákona) a *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona). Tyto upravuje Listina základních práv a svobod ve svém článku 39 a článku 40 odst. 6. Zásadu humanismu a přiměřenosti nalezneme též v Listině základních práv a svobod, a to v jejím článku 6 odst. 3, který nepřipouští trest smrti, a článku 7 odst. 2, který zakazuje mučení a jiné kruté, nelidské či ponižující zacházení nebo

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-813-4, s. 192

trestání. Některé zásady trestního práva nalezneme také v mezinárodních dokumentech o lidských právech, jichž je Česká republika signatářem.²⁰

K základním zásadám trestního práva tedy patří již zmiňované zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, zásada humanismu a přiměřenosti. Dále sem náleží zásada subsidiarity trestní represe, zásada individuální odpovědnosti osob za spáchaný čin a zásada odpovědnosti za zavinění.

Zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege* jsou upraveny kromě Listiny základních práv a svobod také v trestním zákoně. Trestní zákoník v § 12 odst. 1 stanoví: „*Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.*“²¹

Nebo dále v § 2 odst. 1 je stanoveno: „*Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl trestní čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže je to pro pachatele příznivější.*“²²

Se zásadou humanizace trestního práva, tudíž i trestáním obecně, zcela jistě souvisí zrušení trestu smrti, což u nás nastalo díky novele starého trestního zákona, která nabyla účinnosti dne 1. července 1990. Tato novela zrušila trest smrti a znovu zavedla do našeho systému trestních sankcí trest odnětí svobody na doživotí, jakožto trest výjimečný. Tomuto tématu se však budu podrobněji věnovat v kapitole následující, která se týká historického vývoje výjimečného trestu v našich zemích. Dále samozřejmě se zásadou humanismu souvisí požadavek na přiměřenost trestu a trestní represe, a to jak z hlediska jeho druhu, tak z hlediska jeho výměry.²³

Zásada subsidiarity trestní represe znamená, že trestní právo je považováno za nejpřísnější prostředek státní moci, kterou může stát použít k ochraně zájmů společnosti. Trestní právo představuje prostředek *ultima ratio*, což v překladu znamená prostředek „*poslední instance, posledního řešení či opatření*“. Je principem, na kterém je postaven celý trestní zákoník a znamená, že trestní právo má nastoupit až tehdy, když ostatní prostředky jsou jako řešení neúčinné.²⁴

²⁰ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-49-3, s. 24

²¹ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbírká zákonů. 9. 2. 2009. Částka 11. ISSN 1211-1244. § 12 odst. 1

²² Tamtéž, § 2 odst. 1

²³ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 5

²⁴ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-

Subsidiarita trestní represe je jakožto zásada trestního práva také zakotvena v trestním zákoníku v § 12 odst. 2: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“²⁵

Další základní zásadou trestání je zásada odpovědnosti za zavinění, která znamená, že na základě zavinění vzniká trestní odpovědnost pachateli trestného činu. Stanoví ji trestní zákoník ve svém § 13 odst. 2: „*K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“²⁶

K základním zásadám trestního práva bych dále ještě zařadila některé obecné právní zásady, jako například zásadu rovnosti před zákonem, zásadu přiměřenosti trestu, zákaz analogie zákona k tíži pachatele, zákaz retroaktivity zákona k tíži pachatele, neznalost práva neomlouvá, zásadu *ne bis in idem* (ne dvakrát o tomtéž), zásadu účelnosti trestu, zákaz dvojího přičítání, zásadu *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného) a zásadu ekonomie trestního práva.

49-3, s. 29

²⁵ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbirka zákonů. 9. 2. 2009. Částka 11. ISSN 1211-1244. § 12 odst. 2

²⁶ Tamtéž, § 13 odst. 2

3 Historický vývoj výjimečného trestu v našich zemích

Na úvod druhé kapitoly bych ráda uvedla, že se zde pokusím stručně vylíčit historii výjimečného trestu v českých zemích, případně trestů obecně, jelikož české právo začalo s pojmem výjimečný trest pracovat až roku 1961, a to na základě zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

3.1 Starověk

V dobách starověku na našem území nebyla nikterak pokročilá lidská společnost, proto shrnu dějiny trestání alespoň v tehdejších vyspělých kulturách.

Jedním z nejstarších dochovaných zákoníků vůbec je tzv. Chammurapiho zákoník pocházející ze 17. století před naším letopočtem. Všichni velmi dobře znají, na jakém principu byl tento zákoník založen – na potrestání zločinců „*oko za oko, zub za zub*“. Zařadila bych ho tedy do absolutní teorie o účelu trestání, čemuž jsem se věnovala již v kapitole první.

První vězeňská zařízení vznikala ve starověkém Římě, a sloužila především pro potrestání závažných zločinů, kdy se zde vykonával trest smrti hladem. Dalším častým druhem vězení byla ta, do nichž se umisťovali křesťané, kteří zde měli dojít převýchově.²⁷

První předpisy zaměřené na vězeňství vznikaly až později. Tyto byly vydány císařem Theodosiem II. roku 435 již našeho letopočtu, pozdější dochované pocházejí od císaře Justiniána I. z roku 529. Předpisy stanovovaly pravidla pro provoz vězení, zacházení s vězni samotnými, a dále upravovaly například způsoby financování chodu věznic.²⁸

3.2 Středověk

Ve středověku se z hlediska trestů uplatňovala též absolutní teorie, tedy názor, že trest slouží jako odplata za spáchaný čin, ne jako prostředek k nápravě pachatele. O tomto více v první kapitole diplomové práce.

²⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 11

²⁸ MEZNÍK, J. a kol. Základy penologie. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1248-X, s. 8

Podle Kalvodové již v dobách feudalismu byly užívány tresty, které bychom mohli označit za předchůdce dnešního trestu odnětí svobody: „V počátcích feudalismu se můžeme setkat opět s otroctvím z trestu, s psanectvím, ale i se soukromou vazbou, domácím vězením a politickým vězením, které sloužilo k odstranění politických protivníků (u nás Křivoklát, jinde Tower, Bastila).“²⁹

Ve feudálním období do právní úpravy trestání velmi zasahovala církev, stejně tak jako přímo do vykování udělených trestů. Příkladem bych mohla uvést tzv. Dekreta Břetislavova pocházející z roku 1039, která obsahově vyhovovala požadavkům biskupa Vojtěcha. Na základě dekretu se velmi přísně postihovalo pohanství, kdy o potrestání rozhodovali kněží a jejich úředníci, což nebylo u prostého lidu příliš vítáno.³⁰

Je mi zcela jasné, že ve středověku nebyly uplatňovány žádné zásady trestání, jak je známe v dnešním pojetí, a kterým se věnuji v první kapitole diplomové práce. Zásada humanismu, přiměřenosti či ochrany života zde zcela jistě neměla žádné velké uplatnění. Stejně jako spravedlnost při stanovování výše výměry trestů nebo rovné postavení provinilců, kdy si velmi živě dovedu představit, že jinak bylo pohlíženo na žebráka, chudého zemědělce, představitele církve či představitele šlechty a královského stavu.

Pokud obžalovaný popíral svoji vinu, použilo se na něho dokazování formou tzv. *ordálů*. *Ordálové soudy*, též nazývané jako *soudy boží*, se u nás využívaly až do konce 14. století. Za ordál označujeme iracionální důkaz, při kterém strany k dokazování pravdivosti svého tvrzení využívaly přírodních sil nebo poukázání na nadpřirozenou moc Boha.³¹

Co se týče trestů, byly hojně užívány tresty mrzačící a krvavé (useknutí ruky, nohy, oslepnutí, vytržení jazyka), tresty smrti (oběšením, ukamenováním, stětím, upálením, zahrabáním za živa), dále propadnutí celého majetku (konfiskace) či pokuta. Vražda se v této době považovala za delikt soukromého charakteru, nikoli jako útok proti společnosti nebo dokonce státu, trestem za ni bylo pouhé zaplacení náhrady či výkup z krevní msty, který se nazýval *příhlavní peníz* (peníze za hlavu).³²

²⁹ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 10

³⁰ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 3

³¹ Tamtéž, s. 18

³² Tamtéž, s. 4, 5, 7

Později se začala zavádět do trestního řízení tortura, což znamenalo, že k dosažení přiznání pachatele (často i pouze potencionálního, proti kterému nebylo jiných důkazů) se využívalo různých metod mučení. Dovedu si představit situace, kdy se spousta obviněných k činu sice přiznala, ale to pouze z důvodu bolesti, kterou jim mučení způsobovalo, nikoli na základě toho, že byli skutečně vinni.

V době středověku neexistovala vězení pro výkon trestu odnětí svobody, jelikož tento nebyl používán. První zařízení, která připomínala věznice dnešní doby, začala vznikat až v průběhu 16. století. Sloužila především k ochraně společnosti, kdy v nich byli vězněni zejména žebráci, tuláci, zloději a prostitutky, jednak též k využití pracovní síly zde uvězněných osob.³³

Mezník v tomto období spatřuje vývoj vězeňství následovně: *„Vězení jako výkon trestu se začalo rozšiřovat v polovině 16. století, současně s rozvojem renesančního myšlení a změny postoje k lidskému životu a jeho ceně. ... Poměry v těchto vězeních byly neutěšené, materiální podmínky ubohé. ... Problematika výkonu trestu, jeho materiálního, technického i obsahového zabezpečení vedla k vytvoření samostatného vědního oboru – penologie, která řešila i formy trestání, účinků trestů a zabývala se i příčinami trestné činnosti.“*³⁴

Mezník současnou definici penologie podává ve svém Slovníku českého práva následovně: *„PENOLOGIE je nauka o výkonu trestu a jeho účincích, zejména o trestu ODNĚTÍ SVOBODY a o zařízeních k jeho výkonu, tedy o vězeňství. Na rozdíl od právnických disciplín se penologie zabývá trestem z hlediska sociologického, např. otázkou, jak nejvhodněji zacházet s vězni (NÁPRAVNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST), architekturou vězeňských zařízení, organizací vězeňství.“*³⁵

Vlivem renesančního myšlení se lidský život začal stávat středem zájmu, vymizelo nesmyslné dokazování ordály, mučení, či kruté a mrzačící tresty. Na člověka a jeho život začal být kladen větší důraz, více se rozšířila vzdělanost a trestní právo začalo být zohledňováno jako důležitý prostředek k ochraně

³³ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-7, s. 11

³⁴ MEZNÍK, J. a kol. Základy penologie. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1248-X, s. 9

³⁵ MADAR, Z. Slovník českého práva, druhý díl, P-Z. 2. rozšířené a podstatně přepracované vydání podle stavu k 1. 1. 1999. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-150-2, s. 938

společnosti, kterému by se měl dát určitý řád, a ve kterém by neměla existovat přílišná svévole církve, jako tomu bylo doposud.

3.3 Období 18. a 19. století

V době osvícenství se na trest, stejně tak jako na většinu dalších životních problémů, situací a odvětví, začalo pohlížet jinak. Osvícenstvím nastal přerod evropského myšlení. Tato ideologie vnesla do životů lidí více racionálního a logického uvažování, odvrátila se od náboženství a nadpřirozena a dala základ dnešnímu pojetí svobody, rovnosti, demokracie, humanismu a lidských práv a svobod.

Navrátilová tuto změnu v lidské společnosti popisuje následovně: *„V 18. století, v době osvícenství, se začala projevovat nová ideologie, kterou představovalo reformní hnutí zdůrazňující důstojnost a nedokonalost člověka, uznávalo tvrdost trestního zákona a procesu, ale zároveň bojovalo proti krutosti trestů a proti krutým podmínkám ve věznicích.“*³⁶

Jak tomu již často v minulosti bývalo, v českých zemích probíhal pomalejší přechod k novým myšlenkám a ideologiím, než tomu bylo v jiných vyspělých státech Evropy.

Jako příklad bych mohla zmínit hned první kodex vydaný jako reakci na osvícenskou ideologii a tedy i osvícenský přístup k vězeňství, trestání a trestnímu právu vůbec. Je jím tzv. Tereziánský zákoník z roku 1769 navazující na trestní právo rakouské, který byl na svou dobu poměrně zaostalým kodexem a stále se přikláněl spíše k feudalismu a feudálním hodnotám.³⁷

Tereziána stále ještě používala kruté tresty, které známe z doby feudalismu, jako oběšení, stětí, čtvrcení, zahrabávání za živa, vytržení jazyka, usečení ruky či upalování za čarodějnictví, a podobně. Stále staví na první místo delikty proti Bohu, náboženství, panovníkovi a panovnické moci, vedle deliktů proti soukromým zájmům a osobám, mezi které patří například vražda, ublížení jinému člověku a podobný zásah do lidských práv a svobod.³⁸

Tereziána byla na svou dobu zastaralým zákonem také proto, že zcela legálně stanovovala přesná pravidla pro užívání tortury, technické podmínky

³⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-7, s. 11

³⁷ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 28

³⁸ Tamtéž, s. 28 - 29

výkonu mučení a dobu, po kterou směl být vyslýchaný trápen a mučen. Jako mučicí nástroje pro výkon tortury vyjmenovávala palečnice, šněrování rukou, natažení na žebřík nebo na skřípec, pálení těla na žebříku a španělské boty, které se přikládaly na holeně.³⁹

Nový směr v podobě osvícenství a uplatňování hodnot této ideologie se u nás začal v oblasti trestního práva projevovat teprve koncem 18. století. Stalo se tak na základě zákoníku Josefa II. z roku 1787, který nesl název *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně*. Josefínský trestní zákoník byl ovlivněn osvícenským spisem *O zločinech a trestech* italského filosofa Cesara Beccaria, v němž Beccaria odmítá trest smrti a pokládá základ pro moderní penologii.⁴⁰

Josefínský trestní zákoník ruší na čas trest smrti, upouští od volné úvahy soudců, přináší úplný výčet deliktů a poprvé zakotvuje trestní zásady *nullum crimen sine lege* (není trestného činu bez zákona) a *nulla poena sine lege* (není trestu bez zákona). Nedostatek zákoníku je spatřován zejména v ponechání krutých tělesných trestů, jakými byly bití holí či vypalování cejchů, nebo i krutostí dalších trestů, jako vystavování na pranýř, těžká práce v galejích či výkon trestu odnětí svobody vykonávaný v žaláři s ukováním rukou i nohou.⁴¹

Podstatné vymoženosti josefínského trestního zákoníku přebírá a dále důkladněji rozvíjí zákoník z roku 1803 zvaný *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích*. Z hlediska souvislosti s výjimečným trestem v našem dnešním pojetí bych u tohoto zákoníku ráda vyzdvihla nejtěžší tresty, kterými byly trest smrti vykonávaný oběšením a žalář. Žalář se dále dělil na tři stupně: žalář, těžký žalář a žalář nejtěžší, kdy tento trest byl vykonáván buď doživotně, nebo dočasně v rozmezí šesti měsíců až dvaceti let. Při výkonu trestu v nejtěžším žaláři byl odsouzený navíc ukován, a to na nohou, rukou a v pase.⁴²

Trestní zákoník z roku 1803 byl roku 1852 nahrazen novým trestním zákonem, kdy jde spíše o jakousi novelu, která zohledňuje nové potřeby a nutnost úpravy podle modernější doby. Používá stále trest smrti vykonávaný oběšením a žalář, který se dělí již pouze na žalář prvního a druhého stupně. Trestní zákon z roku 1852 znal i trest vykonávaný ve vězení, které bylo v té době mírnější

³⁹ Tamtéž, s. 55

⁴⁰ Tamtéž, s. 29

⁴¹ Tamtéž, s. 30

⁴² Tamtéž, s. 31

formou výkonu trestu odnětí svobody než žalář, jelikož zde byli umístěni odsouzení vězni v délce trestu uděleného na 24 hodin až šest měsíců.⁴³

Žalář mohl být odsouzenému udělen na doživotí nebo na časově omezené období, a to od šesti měsíců do dvaceti let. Odsouzený, který odpykával v žaláři trest o jakékoli časové výměře, měl v každém případě povinnost pracovat.⁴⁴

3.4 Československo

Se vznikem Československé republiky v roce 1918 nebylo možné přijmout okamžitě novou právní úpravu, což vedlo k ponechání platnosti dosavadních říšských zákonů pro nově vzniklý stát. Tato situace ovšem vedla konkrétně v trestním právu k tomu, že na území dnešní České republiky platil *Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích* z roku 1852, zatímco na území Slovenska platil uherský trestní zákon z roku 1878 a o rok mladší zákon o přestupcích.⁴⁵

Samozřejmě měl být výše uvedený dualismus trestního práva co nejdříve napraven vydáním nové trestně-právní úpravy, která by byla jednotná pro celou zemi. Za účelem sjednocení právní úpravy bylo po vzniku Československé republiky zřízeno ministerstvo unifikací, které přišlo s několika návrhy nového trestního zákona, nicméně ani jeden z nich nestihl být do druhé světové války schválen.⁴⁶

Jelikož přes sedmdesát let starý zákoník přestával být pro moderní společnost dostačující, ale celkovou unifikaci trestního práva se stále nedařilo prosadit, byly přijímány alespoň speciální zákony, které upravovaly užší oblasti trestního práva. S ohledem na výjimečný trest bych si dovolila zmínit zákon č. 91 Sb. z roku 1934, o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech.

Zákon měl pouhých jedenáct paragrafů a připouštěl, za splnění polehčujících okolností, uložit obviněnému místo trestu smrti trest těžkého žaláře na doživotí, nebo dokonce trest odnětí svobody vykonávaný v žaláři v délce trvání patnácti až třiceti let.⁴⁷

⁴³ Tamtéž, s. 32

⁴⁴ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 18

⁴⁵ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 36

⁴⁶ Tamtéž, s. 38

⁴⁷ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 91 ze dne 3. května 1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. In: Sbíрка zákonů a nařízení státu československého. 19. 5. 1934. Částka 41. § 1

Zmiňovaný zákon z roku 1934 také zpřísnil podmínky pro podmíněně propuštění z trestu odnětí svobody na doživotí. Minimální dobu výkonu trestu prodloužil na dvacet let.⁴⁸

3.5 Protektorátní úprava

Krátce po začátku druhé světové války se české země staly Protektorátem Čechy a Morava, kdy jejich okupantem byla Německé říše. Okupační režim zcela zlikvidoval československou zákonnost a spolu s ní i veškeré demokratické zásady trestního práva hmotného a procesního, které zde do té doby platily.

Bylo u nás zavedeno a používáno německé trestní právo, pro jehož uplatňování byl zbudován komplex nacistických soudů, které platilo pro říšské státní příslušníky. Pro ostatní obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava zůstalo v omezené platnosti dosavadní trestní právo a proces probíhal před českými soudy, což vedlo na našem území k právnímu dualismu. Ovšem byly stanoveny výjimky, kdy se pro příslušníky Protektorátu obligatorně uplatňovalo také německé právo, a to převážně pokud šlo o provinění spáchaná proti říšským příslušníkům.⁴⁹

Německé protektorátní právo nedodržovalo téměř žádné zásady demokratického právního systému, ani nebralo příliš ohled na lidská práva a svobody. Prolamovalo jak zásadu *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*, tak zásadu rovnosti před zákonem, kdy právo bylo aplikováno různě podle rasové a politické příslušnosti obžalovaného.⁵⁰

Dále zde byly zakotveny nepřiměřené a velmi přísné tresty. Například trest smrti byl často používán i za ne příliš závažné trestné činy, jako třeba poslouchání zpráv zahraničního rozhlasu, přechovávání osoby, o které bylo možno předpokládat, že se chce účastnit nepřátelského trestného činu proti říši, a podobně. Formulace trestných činů a jejich skutkových podstat v zákoně byly příliš obecné, což soudcům umožňovalo při rozhodování o vině a trestu značnou libovůli. Protektorátní právní úprava dále používala, pro trestní právo zcela

⁴⁸ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 28

⁴⁹ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 41

⁵⁰ Tamtéž, s. 42

nežádoucí, zásadu *analogie legis*. Tato umožňovala soudům trestat také jednání, která právní normy za trestné vůbec neoznačovaly.⁵¹

3.6 Období po druhé světové válce

Po skončení druhé světové války se zcela logicky, a to s okamžitou platností upustilo od uplatňování německého práva a protektorátní právní úpravy. Trestní právo se tedy formálně vrátilo k úpravě působící na našem území v době před druhou světovou válkou, o které podrobněji pojednávám v kapitole výše.

Bylo samozřejmě mimo jiné nutné potrestat okupanty a kolaboranty, kteří sympatizovali s protektorátním režimem a napomáhali mu. Za tímto účelem byly vydány různé dekrety a nařízení, které stíhaly zločiny fašistické okupace, domácí zrady a zrady na povstání, trestný čin kolaborace a provinění kolaborace, úklady proti státu, zločiny proti osobám na majetku a udavačství, kdy bylo možno udělit odsouzeným za tyto spáchané trestné činy trest smrti, vězení, či zbavení občanských práv. Aby tyto zločiny bylo možné trestně stíhat, musely ovšem dekrety a nařízení působit zpětně, měly tedy zpětnou působnost, neboli jednalo se zde o pravou retroaktivitu právních norem.⁵²

V únoru roku 1948 došlo k převzetí moci ve státě komunistickou vládou, čímž se začala psát nová epocha týkající se všech oblastí, trestní právo nevyjímaje.

„Základem trestního práva nadále zůstávaly staré trestní zákony, pocházející ještě z období Rakouska-Uherska. Trestní právo platné na území Československa nebylo jednotné. Právní předpisy vydané po roce 1918 platily sice až na ojedinělé výjimky na celém území republiky, avšak základem trestního práva v českých krajích byl rakouský trestní zákon z roku 1852 a na Slovensku uherský trestní zákon z roku 1878, přičemž oba zákony se v obecných ustanoveních podstatně lišily. Kromě toho jiné předpisy platily pro osoby civilní a jiné pro osoby vojenské. Proto podle usnesení vlády ze 14. července 1948 byly v rámci tzv. právnícké dvouletky zahájeny práce na návrhu trestního zákona.“⁵³

O dva roky později, tedy v roce 1950, byl schválen zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon a zákon č. 87/1950 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (trestní

⁵¹ Tamtéž, s. 42

⁵² Tamtéž, s. 43

⁵³ Tamtéž, s. 48

řád). Komunistický plán právnické dvouletky byl tedy tímto, podle mého názoru, úspěšně splněn.

Trestním zákonem z roku 1950 byly rozlišovány hlavní tresty a tresty vedlejší. Z hlediska výjimečného trestu jsou pro nás zajímavé pouze tresty hlavní, mezi které patřil trest smrti, trest odnětí svobody a nápravné opatření. Na základě tohoto rozdělení hlavních trestů můžeme říci, že tímto poprvé byl zakotven dualismus trestních sankcí, které se nyní dělí na tresty a ochranná opatření.⁵⁴

Podle trestního zákona z roku 1950 se trest smrti vykonává oběšením, přičemž v době zvýšeného ohrožení vlasti může být tento vykonán i zastřelením. Pokud soud u pachatele shledá polehčující okolnosti, může mu místo trestu smrti uložit trest odnětí svobody na doživotí, nebo v délce trvání patnácti až pětadvaceti let.⁵⁵

Trvání trestu dočasného odnětí svobody nesmí činit více než pětadvacet let, a to ani po jeho zvýšení, které za určitých podmínek trestní zákon z roku 1950 u tohoto druhu trestu připouští.⁵⁶

V § 32 tohoto zákona je zakotven výkon trestu odnětí svobody a druhy zařízení, kde jej lze vykonávat. § 32 ve svém prvním odstavci, poslední větě, dále zohledňuje zájem socialistické republiky na převýchově odsouzeného a snaze zabránit jeho recidivě.

„Trest odnětí svobody se vykonává v trestních ústavech, soudních věznicích nebo v pracovních útvarech, a jde-li o vojenskou osobu v činné službě, též ve vojenských kárných útvarech. Užitečná práce má vězni umožnit, aby se po propuštění začlenil do řad pracujících.“⁵⁷

Novelou trestního zákona z roku 1950, která byla přijata v roce 1956, došlo ke zrušení trestu odnětí svobody na doživotí, kdy byl nahrazen trestem odnětí svobody v délce trvání pětadvaceti let. Tam, kde trestní zákon původně připouštěl jako jediný možný trest smrti, byla touto novelou zakotvena alternativní možnost udělení trestu odnětí svobody, a to v délce trvání také pětadvaceti let.⁵⁸

⁵⁴ Tamtéž, s. 49

⁵⁵ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 86 ze dne 12. července 1950 Sb., Trestní zákon. In: Sbíрка zákonů republiky Československé. 18. 7. 1950. Částka 39. § 29 odst. 1, 2

⁵⁶ Tamtéž, § 31

⁵⁷ Tamtéž, § 32 odst. 1

⁵⁸ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 50

3.7 Právní úprava výjimečného trestu v letech 1961 – 1990

V roce 1960 byla v Československé socialistické republice přijata nová ústava, v jejímž rámci byl přijat i nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. a nový trestní řád č. 141/1961 Sb.

Systém trestů zůstal ponechán na dualistickém principu, kdy rozlišujeme tresty a ochranná opatření. Tresty se již nedělí na hlavní a vedlejší, ale na tresty pravidelné a trest výjimečný.⁵⁹

Mezi pravidelné tresty řadí trestní zákoník z roku 1961 následující: trest odnětí svobody, nápravné opatření, ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžítý trest, propadnutí věci a vyhoštění.

Tyto však s ohledem na téma diplomové práce dále rozebírat nebudu. Na následujících řádcích pojednám o trestu výjimečném, za který trestní zákon původně označoval pouze jeden trest, a to trest smrti, který zakotvoval ve svém § 29.

Soud mohl trest smrti uložit pouze za trestný čin, u něhož to trestní zákon ve zvláštní části výslovně připouštěl, a to pouze za podmínky, kdy stupeň nebezpečnosti trestného činu je pro společnost mimořádně vysoký, vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, který na základě trestného činu vznikl. Dále za splnění podmínky, že uložení tohoto trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by bylo možno na pachatele uložení jiného trestu výchovně působit.⁶⁰

§ 29 trestního zákona dále obsahoval speciální úpravu při ukládání trestu smrti vojákoví, který spáchal trestný čin za branné pohotovosti státu nebo za bojové situace. Byla zde stanovena podmínka, že spácháním tohoto trestného činu musely být zmařeny nebo podstatně ohroženy bojové akce nebo zvýšenou měrou ohrožena kázeň nebo pořádek v ozbrojených silách nebo v ozbrojeném sboru.⁶¹

⁵⁹ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 31

⁶⁰ ČESKO. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., trestní zákon. In: Sbirka zákonů. 8. 12. 1961. Částka 65. § 29 odst. 1

⁶¹ Tamtéž, § 29 odst. 2

Trestní zákon z roku 1961 zakazoval uložit trest smrti těhotné ženě, nebo takové osobě, která v době, kdy spáchala trestný čin, nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Jednalo se tedy o osobu mladistvou, bez ohledu na pohlaví.⁶²

Pokud byl pachateli trestného činu uložen trest smrti, byla mu spolu s ním obligatorně uložena i ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti. Vedle trestu smrti bylo možno uložit pouze jediný trest, a to propadnutí majetku odsouzeného. Trest smrti se za normálních okolností vykonával výlučně oběšením, nicméně výjimkou bylo zastřelení, pokud měl být trest smrti vykonán za branné pohotovosti státu.⁶³

Jak už tomu tak bývá u většiny zákonů, i tento prošel mnoha novelami. Zohledňuji zde však pouze ty, které se týkají tématu diplomové práce, tedy výjimečného trestu. S ohledem na vývoj výjimečného trestu do roku 1989 bych proto zmínila pouze novelu trestního zákona z roku 1973.

„Novela trestního zákona č. 45/1973 Sb. zavedla novou alternativu trestu smrti, a to odnětí svobody nad 15 až do 25 let (§ 29 odst. 3). Odstranila tak určitou disproporci mezi trestem smrti jako trestem absolutním a trestem odnětí svobody na 15 let, který se jako alternativa trestu smrti stanovená ve zvláštní části trestního zákona jevil příliš mírným.“⁶⁴

Z komentáře Matyše k trestnímu zákonu je patrné, že nejpřísnější trestní sankcí, kterou byl do té doby v platné právní úpravě trest odnětí svobody s horní hranicí patnácti let, byl zcela nedostačující. Poté byl jako jediný přísnější trest přípustný již pouze výjimečný trest, kterým byl toliko trest smrti. Zákon tedy obsahoval jistou mezeru, kterou bylo třeba zaplnit alternativním trestem odnětí svobody v délce delšího trvání než patnáct let, a který by bylo možno ukládat právě vedle trestu smrti, pokud by se tento jevil jako příliš přísný.⁶⁵

Za nejlepší možnou alternativu, kterou lze odsouzeným udílet také jako trest výjimečný, označuje Matys právě trest odnětí svobody v délce trvání nad patnáct až do pětadvaceti let, kdy jej soud může uložit pouze v případě, že jsou splněny podmínky pro uložení trestu smrti. Tato úprava tedy neznamenala zvýšení

⁶² Tamtéž, § 29 odst. 3

⁶³ Tamtéž, § 30

⁶⁴ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 35

⁶⁵ MATYS, K. a kol. Trestní zákon [1975]: Komentář. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975. s. 143

trestní sazby obecného trestu odnětí svobody, která by stále zůstala na oněch nejvýše přípustných patnácti letech.⁶⁶

Spolu s přijetím nového trestního zákona došlo ve stejném roce i k přijetí nového trestního řádu, který upravoval trestně-právní úpravu z hlediska procesu. Přijetím nového trestního řádu z roku 1961 začíná období současného platného trestního práva procesního. Tento zákon sice setrval na systematicke trestního řádu z roku 1956, ale zakotvoval i spoustu nových institutů, prohloubil zásadu obhajoby a zesílil kasační zásadu v rámci odvolacího řízení.⁶⁷

S ohledem k procesně-právní úpravě výjimečného trestu se budu trestním řádem z roku 1961 zabývat v následující kapitole, která pojednává o současné právní úpravě výjimečného trestu v České republice.

3.8 Porevoluční úprava výjimečného trestu

Jak je všeobecně známo, sametová revoluce z konce roku 1989 znamenala pro Československý stát velký obrat a změnu v mnoha oblastech lidského života. Díky pádu komunistického režimu došlo k přeměně státního zřízení na demokratickou republiku, stojící na demokratických základech a hodnotách, respektování lidských práv a svobod, a rovnosti všech občanů v politickém životě či před zákonem.

Tato změna zcela logicky podnítila potřebu nové právní úpravy veškerých právních odvětví, trestní právo nevyjímaje. Bohužel, jak si jistě dokážeme představit, nebylo možné ze dne na den změnit celý právní systém a přijmout nové zákony rychle, vyřešila se tedy situace dočasně přijímáním novel trestního zákona z roku 1961. V této podkapitole opět zohledním pouze ty novely, které se přímo týkají výjimečného trestu.

Hned první novela trestního zákona z roku 1961, schválená roku 1990, zasáhla do systému trestů, a to velmi podstatně i do výjimečného trestu. Novela č. 175/90 Sb. zrušila s účinností od 1. července 1990 trest smrti, namísto kterého byl opět zaveden trest odnětí svobody na doživotí jakožto výjimečný trest.⁶⁸

Od účinnosti novely z roku 1990 u nás tedy existoval výjimečný trest ve dvou formách. Za prvé, trest odnětí svobody v délce trvání od patnácti

⁶⁶ Tamtéž, s. 143

⁶⁷ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4, s. 65

⁶⁸ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 35

až do pětadvaceti let, a jako druhá forma výjimečného trestu to byl již výše zmiňovaný trest odnětí svobody na doživotí. Zrušení trestu smrti bylo zdůvodněno jeho nehumánností, objektivní neprokazatelností jeho odstrašujícího účinku a nenapravitelností v případě justičního omylu.⁶⁹

Některé následující novely trestního zákona z roku 1961 se také poměrně rozsáhle týkaly systému trestních sankcí, nicméně již ne v souvislosti s výjimečným trestem, proto bych si dovolila jako další podstatnou novelu trestního zákona zmínit až novelu z roku 2001. Jedná se o novelu č. 265/2001 Sb., účinnou od 1. ledna 2002.

Do roku 2002 mohl soud uložit výjimečný trest odnětí svobody v délce trvání od patnácti až do pětadvaceti let pouze za předpokladu, kdy stupeň nebezpečnosti trestného činu byl pro společnost velmi vysoký a možnost nápravy pachatele obzvláště ztížena. Spojka *a* značí, že obě podmínky musely být splněny kumulativně. Ke změně došlo právě novelou trestního zákona z roku 2001, která stanoví, že pro udělení trestu odnětí svobody nad patnáct až do pětadvaceti let postačí splnění alespoň jedné z těchto dvou uvedených podmínek, bude tedy postačovat alternativní naplnění.⁷⁰

Trest odnětí svobody na doživotí mohl být po novele z roku 2001 uložen pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady podle § 91, teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocidia podle § 259 trestního zákona z roku 1961 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to dále za splnění následujících dvou podmínek současně. Za první, stupeň nebezpečnosti takového trestného činu je pro společnost mimořádně vysoký, a to vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce či k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, který byl trestným činem způsoben, za druhé, účinná ochrana společnosti uložení takto přísného trestu vyžaduje nebo zde není žádná naděje, že by bylo možno pachatele napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do pětadvaceti let.⁷¹

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., byl zrušen zákonem č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Nový trestní zákoník nabyl účinnosti dne 1. ledna 2010, čímž definitivně došlo k pozbytí účinnosti a platnosti trestního zákona z roku 1961.

⁶⁹ Tamtéž, s. 97

⁷⁰ Tamtéž, s. 97

⁷¹ ČESKO. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, jak vyplývá z pozdějších změn. In: Sběrka zákonů. 18. 9. 2002. Částka 146. § 29 odst. 3

Trestním zákoníkem z roku 2009 tak počíná období současného platného trestního práva v hmotně-právní oblasti. Z tohoto důvodu se mu budu dále věnovat až v kapitole následující, která se týká současné právní úpravy výjimečného trestu v České republice.

4 Současná právní úprava výjimečného trestu v ČR

V následující kapitole se budu podrobně věnovat současné trestně-právní úpravě výjimečného trestu v právním řádu České republiky. Ráda bych se věnovala problematice výjimečného trestu, a to jak z hlediska současné hmotně-právní úpravy, tak samozřejmě z hlediska úpravy procesně-právní, která je jeho nedílnou součástí. Vedle poněkud možná strohému sumírování současné právní úpravy se pokusím začlenit i svůj názor na danou problematiku.

4.1 Právní úprava uložení výjimečného trestu dle zákona č. 40/2009 Sb.

Výjimečný trest je upraven v obecné části trestního zákoníku, v hlavě páté ustavující trestní sankce, v díle druhém pojednávajícím o trestech, a v oddíle čtvrtém upravujícím druhy trestů a výjimečný trest. § 52 trestního zákoníku vyjmenovává ve svém prvním odstavci druhy trestů, kde je trest odnětí svobody uveden jako trestní sankce na prvním místě. Jedná se o univerzální trest, který lze udělit za jakýkoli spáchaný trestný čin.

V odstavci druhém zmíněného paragrafu trestního zákoníku zákonodárce uvádí tři druhy trestu odnětí svobody, kterými jsou nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Odstavec třetí § 52 trestního zákoníku pak navíc dodává, že zvláštním typem trestu odnětí svobody je právě výjimečný trest (myšleno tedy jako zvláštní typ nepodmíněného trestu odnětí svobody).

Výjimečný trest konkrétněji upravuje § 54 trestního zákoníku, který jej dále typizuje na dva poddruhy. Jednak se výjimečným trestem rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak nepodmíněný trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen pouze za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákoník výslovně dovoluje.

Zvlášť závažný zločin definuje trestní zákoník ve své obecné části, a to následovně: „zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní

*zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.*⁷²

Trestní zákoník z roku 2009 tedy dovoluje o něco přísnější výjimečný trest, než tomu bylo u trestního zákona z roku 1961, na základě kterého měl soud možnost uložit výjimečný trest odnětí svobody v délce trvání nad patnáct až do pětadvaceti let, nebo trest odnětí svobody na doživotí.

Možnost soudu uložit první druh výjimečného trestu, tedy trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, ukládá trestní zákoník v případě, jestliže závažnost zvláště závažného zločinu je velmi vysoká nebo nemožnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.⁷³

Výjimečný trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze za trestné činy taxativně vyjmenované v § 54 odst. 3 trestního zákona, jestliže jimi pachatel úmyslně zavinil smrt jiného člověka, a to za dvou podmínek v tomto paragrafu stanovených, které musí být splněny kumulativně, tedy obě najednou: jde o zvláště závažný zločin, který je mimořádně závažný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu, nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce, nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takto přísného trestu vyžaduje ochrana společnosti, nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.⁷⁴

Trest odnětí svobody na doživotí lze uložit dle § 54 odst. 3 trestního zákona pouze pachateli, který spáchal jeden z následujících jedenácti trestných činů: zvláště závažný zločin vraždy dle § 140 odst. 3, nebo který při spáchání zvláště závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady podle § 309, teroristického útoku podle § 311 odst. 3, teroru podle § 312, genocidia podle § 400, útoku proti lidskosti podle § 401, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, za splnění obou výše rozepsaných podmínek současně.⁷⁵

„Výjimečnost těchto trestů nespočívá v jejich druhu, ale v tom, že:

⁷² ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbirka zákonů. 9. 2. 2009. Částka 11. ISSN 1211-1244. § 14 odst. 3, věta za středníkem

⁷³ Tamtéž, § 54 odst. 2

⁷⁴ Tamtéž, § 54 odst. 3

⁷⁵ Tamtéž, § 54 odst. 3

doba trvání je delší, než je obecně nejvyšší přípustná horní hranice trestu odnětí svobody,

lze je uložit jen za splnění přesně vymezených podmínek, které jsou taxativně stanoveny v § 54 a musí být splněny kumulativně,

*je stanoven obligatorní výkon těchto trestů tak, že pachatel je vždy zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou podle ustanovení § 56 odst. 3.*⁷⁶

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že výjimečný trest může soud pachateli trestného činu uložit pouze v případě, že to trestní zákoník výslovně dovoluje. Toho se každý soudce při ukládání trestních sankcí musí striktně držet. Zákodárce v žádné skutkové podstatě ve zvláštní části trestního zákona nepřipouští pouze možnost uložení výjimečného trestu jako jediného možného. Vždy je stanovena možnost uložení i trestu odnětí svobody v kratším trvání.⁷⁷

V této podkapitole bych dále ráda zmínila institut promlčení trestní odpovědnosti podle § 34 trestního zákoníku, a to s ohledem na výjimečný trest. Trestní odpovědnost za trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, zaniká uplynutím doby dvaceti let. Těchto dvacet let je tzv. promlčecí doba, která začíná běžet od okamžiku, kdy nastal účinek trestného činu, pokud jde o trestné činy, u nichž je znakem účinek nebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty. Co se týče ostatních trestných činů, zde začíná promlčecí doba běžet od ukončení jednání pachatele.⁷⁸

Do promlčecí doby ovšem nemůžeme započítávat dobu, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku, dále dobu, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno nebo zkušební dobu podmíněného zastavení trestního stíhání. U promlčecí doby může nastat její přerušování, na základě čehož počíná běžet promlčecí doba nová. Trestní zákoník zná dva důvody k přerušování promlčecí doby, a to pokud spáchá pachatel v této době trestný čin nový, na který trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější, nebo za druhé se promlčecí doba přerušuje zahájením trestního stíhání pro trestný čin, o jehož promlčení jde či vydáním příkazu k zatčení, zatýkácího rozkazu nebo evropského zatýkácího rozkazu, podáním obžaloby, návrhu na potrestání a podobně.⁷⁹

⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-49-3, s. 365

⁷⁷ Tamtéž, s. 366

⁷⁸ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbirka zákonů. 9. 2. 2009. Částka 11. ISSN 1211-1244. § 34 odst. 1, 2

⁷⁹ Tamtéž, § 34 odst. 3, 4, 5

Trestní zákoník však zná výjimky, kdy uplynutím promlčecí doby zánik trestní odpovědnosti není možný. Ve svém § 35 za nepromlčitelné trestné činy označuje:

trestné činy uvedené v hlavě třinácté zvláštní části, s výjimkou trestných činů taxativně vyjmenovaných v § 53 písm. a),

trestný čin rozvracení republiky podle § 310, trestný čin teroristického útoku podle § 311 a trestný čin teroru podle § 312 v případě, kdy byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva,

trestné činy spáchané v době od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně deset let, které byly spáchané veřejnými činiteli, nebo byly spáchané v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských.⁸⁰

4.2 Ukládání a výkon trestu odnětí svobody dle § 55 až 59 trestního zákoníku

Paragraf 55 až 59 trestního zákoníku se netýkají přímo výjimečného trestu, ale upravují ukládání a výkon všech jednotlivých trestů odnětí svobody, proto z těchto ustanovení rozeberu pouze ta, která mají přímo vliv na ukládání a výkon výjimečného trestu.

První odstavec § 55 trestního zákoníku stanoví, že nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let, kromě tří případů zde vypsanych. Tyto tři výjimky, kdy lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody delší než dvacetiletý, jsou následující. Za první, pokud jde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody podle § 59 trestního zákoníku. Druhou výjimkou je situace, kdy je trest odnětí svobody ukládán pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 108 a za třetí, pokud jde o ukládání výjimečného trestu podle § 54. Ve třetím odstavci § 55 je stanoveno, že nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích podle jiného právního předpisu, kterým je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.⁸¹

⁸⁰ Tamtéž, § 35

⁸¹ Tamtéž, § 55 odst. 1 a 3

V § 56 trestního zákoníku nalezneme úpravu výkonu trestu odnětí svobody, přičemž odstavec čtvrtý tohoto paragrafu odkazuje na zákon o výkonu trestu odnětí svobody, kde je upraven podrobně způsob výkonu trestu v jednotlivých typech věznic.

V České republice máme čtyři typy věznic pro výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to věznice s dohledem, věznice s dozorem, věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Pro výkon výjimečného trestu se užije věznic se zvýšenou ostrahou, jak stanoví odstavec druhý, písmeno d) § 56 trestního zákoníku. Soud může na základě svého uvážení zařadit pachatele do věznice jiného typu, má-li za to, že působení na něj, aby vedl řádný život, bude zaručeno lépe v jiném typu věznice. Toto se ovšem týká pouze prvního druhu výjimečného trestu, tedy trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let. Naopak při ukládání výjimečného trestu na doživotí je soud povinen zařadit pachatele trestného činu vždy do věznice se zvýšenou ostrahou.⁸²

S § 56 trestního zákoníku přímo souvisí § 57, který konkrétně upravuje přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu, tedy z přísnějšího typu věznice do mírnějšího nebo naopak.

Tento paragraf stanoví, že soud může kdykoli během výkonu trestu odnětí svobody rozhodnout o přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, který se ovšem nesmí lišit od věznice, v níž je odsouzený dosud umístěn, o více než jeden stupeň. I zde je však výjimka, a to právě tehdy, pokud se jedná o výkon trestu odnětí svobody na doživotí, kdy takového odsouzeného nelze přeřadit do mírnějšího typu věznice, pokud nevykonal alespoň deset let trestu odnětí svobody v této věznici se zvýšenou ostrahou.⁸³

Pokud se jedná o odsouzeného k výjimečnému trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, lze ho přeřadit do mírnějšího typu věznice až po uplynutí výkonu alespoň jedné čtvrtiny uloženého trestu. Takto může být učiněno soudem na návrh odsouzeného. Není-li však tomuto návrhu vyhověno, může jej odsouzený podat znovu až po uplynutí šesti měsíců od skončení řízení o jeho předchozím návrhu.⁸⁴

Co se týče § 58 trestního zákoníku, který zakotvuje moderační právo soudu, zde konkrétně mimořádné snížení trestu odnětí svobody, nemyslím si,

⁸² Tamtéž, § 56

⁸³ Tamtéž, § 57

⁸⁴ Tamtéž, § 57

že by tento paragraf byl v praxi využitelný pro ukládání výjimečného trestu. Výjimečný trest se stanovuje většinou až jako *ultima ratio*, tedy pokud nepostačuje trest kratšího trvání a samozřejmě za striktního dodržení podmínek uvedených v § 54, proto by jeho mimořádné snížení postrádalo podle mého názoru zcela smysl.

Naopak § 59 trestního zákoníku na výjimečný trest odnětí svobody v některých případech použijeme zcela určitě. Toto moderační právo soudu může být užito na pachatele trestného činu, který znovu spáchal zvláště závažný zločin, i přes to, že již byl pro takový nebo jiný zvláště závažný zločin jednou potrestán. Soud může uložit trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby zvýšené o jednu třetinu, pokud je zde očividně možnost nápravy pachatele ztížena, a to vzhledem k jeho recidivě či jiným okolnostem případu. Při takto zvýšeném trestu odnětí svobody může uložený trest převyšovat dvacet let, ovšem nesmí převyšovat hranici třiceti let, a to ani tehdy, pokud jde o mimořádné zvýšení při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.⁸⁵

Podle mého názoru je zakotvení moderačního práva soudu v našem právním řádu pro praxi velkým přínosem. Soud musí hodnotit každý případ jednotlivě vzhledem k jeho specifickým okolnostem, proto je jedinečným hlediskem, že v případě, kdy shledá jisté specifikum, pro které je třeba trest odnětí svobody mimořádně snížit, či naopak zvýšit, může takto učinit. Samozřejmě pouze s ohledem na veškeré podmínky stanovené pro tyto případy trestním zákoníkem, kdy soud může rozhodovat pouze v mezích daných mu účinnou právní úpravou.

4.3 Průběh trestního řízení při ukládání výjimečného trestu

Od hmotně-právní úpravy výjimečného trestu se nyní přesunu k úpravě procesně-právní. Procesní stránku výjimečného trestu upravuje především zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a dále zákon o výkonu trestu odnětí svobody, o kterém jsem se zmiňovala již v textu výše a budu se mu ještě podrobněji věnovat v podkapitole týkající se přímo výkonu výjimečného trestu.

⁸⁵ Tamtéž, § 59

V této podkapitole se rozepráší převážně o specifikách a odlišnostech, které jsou upraveny pro průběh trestního řízení vedeného pro trestný čin, za který je možno udělit výjimečný trest odnětí svobody.

Podle § 17 odst. 1 trestního řádu koná řízení v prvním stupni krajský soud, pokud jde mimo jiné o trestné činy, za něž lze uložit právě výjimečný trest.

§ 18 trestního řádu stanovuje místní příslušnost soudu, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Pokud nelze místo spáchání trestného činu zjistit, nebo pokud byl trestný čin spáchán v cizině, je místně příslušný konat řízení ten soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, případně pracuje či se zde zdržuje. Jestliže nelze zjistit ani tato místa, koná řízení soud, v jehož obvodu vyšel čin najevo.⁸⁶

4.3.1 Přípravné řízení

Při vyšetřování trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, se uplatňuje rozšířené přípravné řízení. Tento pojem, stejně jako pojem standardní přípravné řízení, používá právní nauka a aplikační praxe, trestní řád zná pouze výraz zkrácené trestní řízení.⁸⁷

Při vyšetřování trestných činů v rozšířeném přípravném řízení neplatí omezující podmínky pro výslech svědků, ale svědky lze vyslechnout zcela bez omezení. Samozřejmě tedy v rozsahu dokazování, které je potřebné pro podání obžaloby či pro jiné rozhodnutí v přípravném řízení.⁸⁸

Obviněný musí mít podle trestního řádu obhájce již v přípravném řízení, pokud se koná řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí převyšující pět let. Jedná se o jeden z případů tzv. nutné obhajoby, která bude připadat v úvahu vždy, pokud půjde o rozhodování o výjimečném trestu, jelikož tento činí dvacet až třicet let, nebo doživotí.⁸⁹

4.3.2 Hlavní líčení

Hlavní líčení koná příslušný krajský soud podle § 17 odst. 1 trestního řádu, jak jsem již uvedla v textu výše. Je to dáno především vyšší náročností případů,

⁸⁶ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sběrka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 18

⁸⁷ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-92-9, s. 477

⁸⁸ Tamtéž, s. 503

⁸⁹ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sběrka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 36 odst. 3

za které lze udělit výjimečný trest, přičemž se má za to, že u krajských soudů působí soudci s delší rozhodovací činností, než je tomu u soudů okresních.

V řízení, ve kterém je možné uložení výjimečného trestu, rozhoduje tříčlenný senát složený z předsedy senátu a dvou přísedících.⁹⁰

Jiná vybočení z klasického průběhu hlavního líčení se zde nejspíše vyskytovat nebudou. Dokazování by samozřejmě mohlo probíhat obsáhleji, vyslechnuto by mohlo být více svědků, případně vznikne potřeba hlavní líčení odročit za účelem obstarání dalších důkazů, svědků nebo znaleckých posudků či odborných vyjádření.

Jelikož udělení výjimečného trestu odnětí svobody je obzvláště velkým zásahem do života odsouzeného, musí být vzaty v potaz a nanejvýš důkladně zohledněny a posouzeny opravdu veškeré skutečnosti.

4.3.3 Opravné řízení

„Opravné řízení je budováno na obecných zásadách trestního řízení, má však za úkol zvýšit záruky, že rozhodování orgánů činných v trestním řízení bude plně v souladu s požadavky zákonnosti.“⁹¹

Toto pravidlo se při rozhodování soudu o udělení nejpřísnějšího trestu, jakým je u nás právě výjimečný trest, užije o to více.

Nejuniverzálnějším opravným prostředkem proti rozhodnutí o uložení trestu je odvolání. Podle § 252 trestního řádu rozhoduje o odvolání proti rozsudku krajského soudu, jakožto soudu prvního stupně, nadřízený vrchní soud. Tím může být v České republice jedině Vrchní soud v Praze, nebo Vrchní soud v Olomouci.

Vrchní soud o odvolání rozhoduje taktéž v tříčlenném senátu, složeném z předsedy senátu a dvou soudců.⁹²

Dalším opravným prostředkem, který je nutno zmínit v souvislosti s výjimečným trestem, je dovolání. Dovolání slouží k napadení pravomocného rozhodnutí soudu druhého stupně, jestliže to zákon výslovně připouští. Dovolacím soudem je u nás Nejvyšší soud, který sídlí v Brně.⁹³

⁹⁰ ČESKO. Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In: Sbíрка zákonů. 11. 1. 2002. Částka 4. § 31 odst. 2, písm. a)

⁹¹ JELÍNEK J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-92-9, s. 580

⁹² ČESKO. Zákon č. 6 ze dne 30. listopadu 2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). In: Sbíрка zákonů. 11. 1. 2002. Částka 4. § 27

⁹³ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In:

Dovolací důvody jsou taxativně stanoveny v § 265b trestního řádu, dovolání lze tedy podat pouze pro některý důvod v tomto paragrafu uvedený. První skupinou důvodů je výčet vad, které musí rozhodnutí soudu obsahovat, aby mohlo být dovolání podáno.⁹⁴

„Druhou skupinu dovolacích důvodů představuje pouze jeden samostatný důvod, jímž je skutečnost, že byl uložen trest odnětí svobody na doživotí (§ 265b odst. 2). Tento důvod se liší od ostatních tím, že sám o sobě nepředstavuje vadu napadeného rozhodnutí, ale jen to, že bylo rozhodnuto určitým způsobem. Smyslem této úpravy je zajistit, aby ve všech případech, kdy je uložen nejprísnejší trest, jež lze podle právního řádu uložit, měl obviněný možnost nechat věc přezkoumat Nejvyšším soudem bez ohledu na charakter vad, kterou v napadeném rozhodnutí soudu spatřuje.“⁹⁵

Musím podotknout, že tento samostatný důvod pro podání dovolání neshledávám jako opodstatněný a v naší právní úpravě potřebný. Je samozřejmě nutné poskytnout veškerou možnou právní ochranu proti tak vážnému a rozsáhlému zásahu do lidských práv a svobod, jakým doživotní trest odnětí svobody zcela nepochybně je. Nicméně, podle mého názoru, pokud posuzování případu probíhalo již před dvěma soudy různé instance, není třeba stanovovat v zákoně navíc tento speciální důvod. I u výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí by tak zcela jistě postačovaly důvody stanovené v odstavci prvním § 265b trestního řádu.

4.3.4 Nařízení výkonu výjimečného trestu

Problematika nařízení výkonu trestu odnětí svobody, tedy i nařízení výkonu výjimečného trestu, je upravena v § 321 trestního řádu: *„Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stalo vykonatelným, předseda senátu příslušné věznici zašle nařízení výkonu trestu a vyzve odsouzeného, je-li na svobodě, aby trest ve stanovené lhůtě nastoupil.“⁹⁶*

Vykonávací řízení v případě trestu odnětí svobody vykonává, popřípadě jeho výkon podle § 315 trestního řádu zařizuje předseda senátu soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni. V případě nařízení výkonu výjimečného trestu

Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 265a, § 265c

⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-9, s. 654

⁹⁵ Tamtéž, s. 657

⁹⁶ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 321 odst. 1, věta první

tedy půjde o předsedu senátu místně příslušného krajského soudu, jak jsem již rozvedla podrobněji k věcné a místní příslušnosti soudů výše.

Dle mého názoru je pravděpodobné, že pokud půjde o pachatele trestného činu, za který je udělován výjimečný trest, bude tento pachatel ve většině případů již držen ve vazbě. Dojde tedy pouze k převozu obviněného z výkonu vazby do výkonu trestu odnětí svobody do příslušné věznice.

Pokud ovšem odsouzený, který má nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody, bude pobývat na svobodě, zašle mu předseda senátu písemnou výzvu, aby ve stanovené lhůtě v určené věznici k výkonu trestu nastoupil. Nenastoupí-li odsouzený na základě této výzvy do příslušné věznice, nařídí předseda senátu, aby byl do výkonu trestu dodán. Nařízení se provede formou příkazu policejnímu orgánu, který tak neprodleně učiní.⁹⁷

Trestní zákoník označuje nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody jako trestný čin, posuzovaný podle § 337 odst. 1 písm. e) trestního zákoníku, za který stanoví trest odnětí svobody až na tři léta.

Ve výjimečných případech může nastat odklad výkonu trestu odnětí svobody, s čímž počítá § 322 trestního řádu. Předseda senátu dle tohoto paragrafu odloží výkon trestu odnětí svobody na potřebnou dobu, pokud by tento výkon ohrozil život nebo zdraví odsouzeného. Musí tak ovšem vyplývat z lékařské zprávy o hospitalizaci odsouzeného v lůžkovém zdravotnickém zařízení nebo z jiných podobných skutečností.⁹⁸

Pokud by se jednalo o nařízení výkonu trestu odnětí svobody na těhotné ženě nebo na matce novorozeného dítěte, předseda senátu odloží výkon trestu na dobu jednoho roku po porodu.⁹⁹

4.4 Výkon výjimečného trestu

„Výkon trestu odnětí svobody je nedílným následkem trestního řízení, jehož výsledkem bylo uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je tedy na místě, aby pachatel, který byl pravomocně uznán vinným ze spáchaného trestného činu, a byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, do výkonu trestu odnětí svobody nastoupil a touto formou nejen splatil svůj dluh společnosti, ale také aby zpytoval své svědomí, uvědomil si protiprávnost svého jednání, jeho následky

⁹⁷ Tamtéž, § 321 odst. 3

⁹⁸ Tamtéž, § 322 odst. 1

⁹⁹ Tamtéž, § 322 odst. 3

*a z tohoto se poučil, dospěl k závěru, jakým způsobem hodlá v budoucnu žít. Úkolem trestu odnětí svobody není jen represivně působit na odsouzeného, tedy izolovat jej od většinové společnosti, ale taktéž je nutné účel trestu spatřovat v uvědomění si odsouzeného celé záležitosti. Uvědomění si důsledků a možnosti přehodnotit svůj život, dospět k závěru, jakým způsobem chce život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vést.*¹⁰⁰

Výkon trestu odnětí svobody, tedy i výkon výjimečného trestu, upravují převážně dva právní předpisy. Jsou jimi trestní řád, konkrétně hlava dvacátá první pojednávající o vykonávacím řízení, kdy v jejím druhém oddíle je upraven výkon trestu odnětí svobody, a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Jak jsem již pojednávala v této kapitole výše, odsouzený k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí je umístěn do věznice se zvýšenou ostrahou. Odsouzeného k trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let soud také zpravidla umístí do věznice se zvýšenou ostrahou, případně do věznice s ostrahou.

Trestní řád hned ve svém prvním paragrafu, týkajícím se výkonu trestu odnětí svobody, odkazuje na zákon o výkonu trestu odnětí svobody, v němž je podrobně upraven způsob výkonu tohoto trestu.¹⁰¹

Z trestního řádu lze také například vyčíst některé zásady důležité pro výkon trestů obecně. V první řadě musí existovat rozhodnutí soudu, kterým se ukládá konkrétně stanovený trest, což je nejčastěji činěno formou rozsudku, případně usnesením ve věcech týkajících se ochranných opatření. A za druhé, toto rozhodnutí musí být vykonatelné. Vykonatelností rozhodnutí chápeme skutečnost, kdy orgán činný v trestním řízení může vynutit rozhodnutí proti tomu, komu tímto vzniká povinnost vykonat trest.¹⁰²

K výkonu trestu odnětí svobody je třeba zmínit ještě další související právní předpis, a to zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Vězeňská služba České republiky zajišťuje podle tohoto zákona právě výkon trestu odnětí svobody.

¹⁰⁰ VICHEREK, R. Nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody jako trestný čin [online]. Epravo.cz. [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://epravo.cz/>

¹⁰¹ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 320 odst. 1

¹⁰² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-92-9, s. 736

Úkoly Vězeňské služby ČR jsou především správa a střežení ústavů, v nichž se vykonává trest odnětí svobody, střežení osob umístěných ve výkonu tohoto trestu, vytváření předpokladů pro převýchovu osob ve výkonu trestu odnětí svobody, podílení se na vytváření předpokladů pro jejich zapojení do občanského života po propuštění z výkonu trestu, provádění výzkumů v oboru penologie a využívání jejich výsledků ve výkonu trestu odnětí svobody, vytváření podmínek pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu trestu odnětí svobody a podobně.¹⁰³

Trestní řád ještě navíc upravuje institut tzv. přerušení výkonu trestu, který se užije v případě, kdy odsouzený již vykonává trest odnětí svobody a je náhle stížen těžkou nemocí. V takovém případě může předseda senátu výkon trestu odnětí svobody na potřebnou dobu přerušit. Naopak vždy se přeruší výkon trestu odnětí svobody na těhotné ženě nebo matce dítěte mladšího jednoho roku.¹⁰⁴

„Může nastat situace, že zdravotní stav odsouzeného vyžaduje takovou zdravotní péči, kterou není možno zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby a výkon trestu nelze přerušit. Pak se trest na nezbytně nutnou dobu vykonává ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou. Střežení odsouzeného v takovém případě zajišťuje nejbližší věznic. Zvýšené náklady, které zdravotnickému zařízení v souvislosti s výkonem trestu odsouzeného v tomto zařízení vzniknou, je povinna uhradit Vězeňská služba.“¹⁰⁵

Další problematiku týkající se výkonu trestu odnětí svobody upravuje již zákon o výkonu trestu odnětí svobody, který je k trestnímu řádu zákonem speciálním. Proto není třeba, aby trestní řád obsahoval více ustanovení o výkonu tohoto trestu.

4.4.1 Trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody neupravuje samostatně v žádném paragrafu výkon výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet do třiceti let. Vztahují se na něj tedy stejná ustanovení tohoto zákona jako na tresty odnětí svobody kratšího trvání. Rozdíl lze spatřovat pouze v tom, že tento druh trestu je

¹⁰³ ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. In: Sběrka zákonů. 10. 12. 1992. Částka 112. § 2 odst. 1

¹⁰⁴ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. Listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sběrka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 325 odst. 1

¹⁰⁵ REDAKCE EPRAVO.CZ (MOL). Místo výkonu trestu odnětí svobody a zařazování pachatelů do jednotlivých typů věznic [online]. Epravo.cz. [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://epravo.cz/>

vykonáván převážně ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, nikoli ve věznicích mírnějšího typu.

Práva a povinnosti odsouzených jsou podrobně upraveny v hlavě druhé zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Zde je také zakotvena povinnost každého ředitele věznice stanovit, se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby, vnitřní řád věznice. Vnitřním řádem každé věznice se vždy stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.¹⁰⁶

Mezi práva odsouzených umístěných ve věznici k výkonu trestu odnětí svobody patří mimo jiné právo na pravidelnou stravu, právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení, právo v odůvodněných případech užit telefonu ke kontaktu s osobou blízkou, právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce, právo na poskytování a výkon duchovních služeb, právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, právo půjčovat si a hrát společenské hry, které jsou k dispozici ve věznici, právo nakupovat v prodejně věznice potraviny a věci osobní potřeby, právo dvakrát ročně přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby, a v neposlední řadě právo podávat stížnosti k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů orgánům příslušným k jejich vyřízení.¹⁰⁷

Naopak mezi povinnosti odsouzených patří podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody následující: povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň, povinnost plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, povinnost pracovat, pokud je mu práce přidělena a není uznán dočasně práce neschopným nebo zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, povinnost šetrně zacházet se svěřenými věcmi či nepoškozovat cizí majetek, povinnost podrobit se osobní prohlídce a kontrole osobních věcí, podrobit se lékařské prohlídce, dodržovat zásady hygieny, a podobně.¹⁰⁸

Pro první druh výjimečného trestu tak s ohledem na výše uvedené platí obecná pravidla, práva a povinnosti odsouzených. Omezení budou patrná pouze ve volnosti pohybu a přísnosti režimu, který je typickým pro výkon trestu odnětí svobody ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

¹⁰⁶ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 20. června 1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbíрка zákonů. 3. 8. 1999. Částka 58. § 14

¹⁰⁷ Tamtéž, § 15 až § 26

¹⁰⁸ Tamtéž, § 28

4.4.2 Trest odnětí svobody na doživotí

Pro druhý druh výjimečného trestu již zákon o výkonu trestu odnětí svobody speciální úpravu obsahuje, a to konkrétně v § 71. Je to dáno zejména délkou výkonu tohoto trestu, kdy je zcela zřejmé, že odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody pobudou ve vězení většinu svého zbývajících života.

Odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody jsou zařazeni do věznic se zvýšenou ostrahou a jsou ubytováni v cimře zpravidla po jednom. Řád dané věznic, která je určena pro výkon trestu odnětí svobody na doživotí, musí přihlížet k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, stejně jako obsah a forma zacházení s odsouzenými. Vězňům odsouzeným na doživotí probíhají návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů zpravidla odděleně od ostatních spoluvězňů, což je přičítáno většinou jejich nebezpečnosti a potřebě zacházet s doživotně odsouzenými vězni zvlášť opatrně a s větším dozorem nad jejich chováním. Trest výkonu odnětí svobody na doživotí nelze takto odsouzenému přerušit, ani mu nelze udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici.¹⁰⁹

Dikce zákona o výkonu trestu odnětí svobody záměrně používá pro formu ubytování odsouzených k doživotnímu trestu slovo *zpravidla* po jednom, jelikož se může stát, že věznice nemá například dostatečnou kapacitu pro ubytování každého odsouzeného v samostatné cele. V tom případě zákonodárce stanovuje možnost odsouzeného ubytovat i s jiným spoluvězněm.

Podle mého názoru je ponechání této možnosti v některých případech správné, jelikož může vést k ušetření finančních prostředků.

Mimo výjimky popsané v § 71 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, se použijí na výkon doživotního trestu stejná ustanovení tohoto zákona vztahující se i na tresty odnětí svobody v délce kratšího trvání. Totožně se na výkon tohoto druhu výjimečného trestu užití i práva a povinnosti odsouzených uvedené v předchozí podkapitole.

4.5 Podmíněné propuštění z výkonu výjimečného trestu

Institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody upravuje trestní zákoník i trestní řád. V trestním zákoníku je upraven v § 88, § 89 a § 91, kdy je potřeba zmínit i § 54 odst. 4. V trestním řádu se právní úprava

¹⁰⁹ Tamtéž, § 71

podmíněného propuštění nachází v § 331, § 332 a § 333. Ustanovení týkající se podmíněného propuštění popíši v této podkapitole pouze s ohledem na výkon výjimečného trestu odnětí svobody.

Co se týče výkonu trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, může být podle trestního zákoníku takto odsouzený podmíněně propuštěn až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody. Navíc pouze za podmínky, že nehrozí opakování spáchaného nebo obdobného zvláště závažného zločinu, což je zde výslovně zakotveno.¹¹⁰

Přísnější úpravu obsahuje trestní zákoník u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí. V tomto případě může být odsouzený podmíněně propuštěn teprve až po výkonu nejméně dvaceti let, nehrozí-li u něj opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu, a to s ohledem na okolnosti činu, za který byl pachatel odsouzen a povahu jeho osobnosti.¹¹¹

Zákonodárce však navíc stanovil pro trest odnětí svobody na doživotí výjimku, a to v odstavci čtvrtém paragrafu 54 trestního zákoníku. Tato spočívá v možnosti soudu rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nezapočítává do výkonu tohoto trestu. Tudíž teprve po přeřazení odsouzeného do věznice s ostrahou začíná běžet ona lhůta dvaceti let pro podmíněné propuštění z výkonu doživotního trestu.¹¹²

Po podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody stanoví soud odsouzenému zkušební dobu, která počíná běžet podmíněným propuštěním odsouzeného na svobodu. U odsouzených za přečin činí zkušební doba až tři roky, zatímco u odsouzených za zločin činí tato doba jeden rok až sedm let.¹¹³

Přečiny definuje trestní zákoník ve své obecné části následovně: „*Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“¹¹⁴

Z hlediska výjimečného trestu nás tedy bude zajímat pouze druhé časové rozpětí. Podle mého názoru by soud u tohoto druhu trestu odnětí svobody měl

¹¹⁰ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 Sb., trestní zákoník. In: Sbirka zákonů. 9. 2. 2009. Částka 11. ISSN 1211-1244. § 88 odst. 4

¹¹¹ Tamtéž, § 88 odst. 5

¹¹² Tamtéž, § 54 odst. 4

¹¹³ Tamtéž, § 89 odst. 1

¹¹⁴ Tamtéž, § 14 odst. 2

přihlédnout k závažnosti zvláště závažného zločinu, za který byl výjimečný trest udělen a stanovit zkušební dobu co nejbliže k maximálnímu možnému časovému horizontu, nejlépe na oněch nejvýše přípustných sedm let.

Nad podmíněně propuštěným odsouzeným může být ve vyměřené zkušební době přidělen dohled, který vykonává probační a mediační služba. Soud může podmíněně propuštěnému též nařídit, aby nahradil škodu, kterou svým činem spáchal, odčinil nemajetkovou újmu, kterou svým činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, které trestným činem získal či které získal jako odměnu za něj. Soud může podmíněně propuštěnému také stanovit, aby přispěl peněžitou částkou na speciální bankovní účet, který je určen na financování pomoci obětem trestné činnosti, kdy tato částka může být vyměřena ve výši od dvou tisíc až do deseti milionů korun českých.¹¹⁵

Z § 91 trestního zákoníku týkajícího se společných ustanovení upravujících podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a podmíněně upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, je pro nás z hlediska výjimečného trestu podstatný pouze odstavec čtvrtý. Upravuje případné opětovné podmíněně propuštění odsouzeného z výkonu téhož trestu.

U výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let je toto možné až po výkonu dvou třetin zbytku trestu. Avšak opětovně podmíněně propustit odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí již možné není.¹¹⁶

Vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného zvláště závažného zločinu, za který je výjimečný trest udělován, lze předpokládat, že obviněný bude během vedení trestního řízení vzat do vazby. Pokud následně dojde k odsouzení obviněného, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu odnětí svobody.¹¹⁷

Co se týče výjimečného trestu odnětí svobody a jeho výkonu, je potřeba zmínit ještě § 94 trestního zákoníku, který upravuje zánik výkonu trestu, a to jeho promlčením. Uložený trest odnětí svobody nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, která konkrétně u výjimečného trestu činí třicet let. Promlčecí doba začne běžet den následující po dni, ve kterém odsuzující rozsudek nabyl právní moci.

¹¹⁵ Tamtéž, § 89

¹¹⁶ Tamtéž, § 91 odst. 4

¹¹⁷ Tamtéž, § 92 odst. 1

Do promlčecí doby se však nezapočítává doba, po kterou nebylo možno trest odnětí svobody vykonat, a to z následujících důvodů: odsouzený se zdržoval v cizině, vykonával ochranné léčení, ústavní nebo zabezpečovací detenci, nebo byl ve výkonu jiného trestu odnětí svobody.¹¹⁸

Může také nastat případ, kdy se promlčecí doba přeruší. Tímto přerušením počíná běžet nová promlčecí lhůta opět od začátku. Trestní zákoník zná dva důvody přerušení promlčecí doby, a to pokud soud učinil opatření směřující k výkonu předmětného trestu odnětí svobody, a pokud odsouzený spáchal v promlčecí době nový trestný čin, za který může být stanoven trest stejný nebo přísnější.¹¹⁹

Trestní zákoník dále ve svém § 95 zakotvuje institut tzv. vyloučení z promlčení, který nás může zajímat právě v souvislosti s výjimečným trestem. Výkon trestu se nikdy nepromlčuje u trestných činů uvedených v § 35, které lze většinou klasifikovat jako zvlášť závažné zločiny, bude za ně tedy často hrozit uložení výjimečného trestu. Nepromlčitelným trestným činům jsem se věnovala již v diplomové práci výše, kde je i konkrétně vyjmenovávám.

Nyní již více k problematice podmíněného propuštění z výkonu výjimečného trestu odnětí svobody z hlediska procesně-právní úpravy, tedy podle trestního řádu.

Návrh na podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody podává státní zástupce nebo ředitel věznice, v níž se vykonává trest, a to buď na žádost odsouzeného, nebo také bez této žádosti. Následně o podmíněném propuštění rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává, a to ve veřejném zasedání. Pokud jde o podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody uloženého odsouzenému za jím spáchaný zločin, soud vyrozumí o konání veřejného zasedání také poškozeného, pokud o tuto možnost požádal. Dalším, kdo může navrhnout podmíněné propuštění, je zájmové sdružení občanů, pokud nabídne převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného.¹²⁰

Soud ve veřejném zasedání dále rozhoduje, zda se podmíněně propuštěný ve stanovené zkušební době osvědčil nebo nikoli. Pokud se podmíněně

¹¹⁸ Tamtéž, § 94

¹¹⁹ Tamtéž, § 94

¹²⁰ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 331, odst. 1, 2

propuštěný neosvědčí, soud rozhoduje též o tom, zda se zbytek trestu odnětí svobody vykoná nebo se ponechá podmíněné propuštění v platnosti.¹²¹

4.6 Milost a amnestie s ohledem na výjimečný trest

Jako další možnost zániku výkonu trestu odnětí svobody zná trestní zákoník udělení amnestie či milosti prezidentem republiky.

Rozdíl mezi milostí a amnestií spočívá v tom, že milost udílí prezident republiky v jednom konkrétním případě, zatímco udělení amnestie je hromadnou záležitostí, kdy je takto zkrácen či odpuštěn výkon trestu odnětí svobody všem vězňům, kteří splňují kritéria v amnestii stanovená.

Podle Jelínka *„Prezident republiky může udělit milost jak na základě žádosti, tak i bez žádosti, a to buď z vlastního podnětu, či na podkladě upozornění, které za žádost ve vlastním slova smyslu nelze označit, např. na podkladě návrhu ministra spravedlnosti učiněného z moci úřední bez předchozí žádosti.“*¹²²

Právo prezidenta republiky udělit milosti a amnestie je zakotveno na ústavně-právní úrovni, a to v čl. 62 písm. g) Ústavy ČR. Dále je proces udělení upraven podrobněji v trestním řádu, konkrétně v § 366 a následujících trestního řádu.

Řízení o žádosti o milost může prezident republiky přenést na ministra spravedlnosti a ten ji vykonává namísto něj, a to v rozsahu stanoveném prezidentem republiky. Pokud shledá ministr spravedlnosti důvodnost žádosti o milost, předloží ji prezidentu republiky, ale pokud ji naopak vyhodnotí jako nedůvodnou, je oprávněn ji zamítnout.¹²³

Zákon konkrétně nevymezuje okruh oprávněných osob, které mohou podat žádost o milost, může ji tedy podat kdokoli. Pokud je žádost zamítnuta, není stanovena žádná lhůta, po které lze podat žádost znovu. Je tedy možné po zamítnutí jedné žádosti podat ihned žádost novou.¹²⁴

¹²¹ Tamtéž, § 332, odst. 1

¹²² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-9, s. 749

¹²³ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 366 odst. 2

¹²⁴ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-92-9, s. 749

Žádosti o milost nepřiznává zákon odkladný účinek, prezident republiky však může nařídít, aby se trestní řízení nezahajovalo, v zahájeném trestním stíhání se nepokračovalo, nebo aby výkon trestu byl odložen či přerušen.¹²⁵

Rozhodování o tom, zda a do jaké míry lze použít amnestii na ten či onen konkrétní případ, činí soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni. Výjimkou ovšem je, pokud osoba, o které má být v souvislosti s udělením amnestie rozhodnuto, vykonává trest odnětí svobody nebo ne. Jestliže je tato osoba v době rozhodování ve výkonu trestu odnětí svobody, učiní rozhodnutí o udělení amnestie soud, v jehož obvodu se trest vykonává.¹²⁶

V případě amnestií, jakožto hromadného způsobu prominutí výkonu odsuzujícího rozsudku, se tyto vyhlášují vždy ve sbírce zákonů. Veškeré milosti a amnestie jsou také přehledně seřazené a okamžitě přístupné na oficiálních webových stránkách Pražského hradu. Samozřejmě i spolu s velmi kontroverzní a kritizovanou amnestií bývalého prezidenta republiky Václava Klause ze dne 1. ledna 2013, kterou vydal u příležitosti dvacátého výročí vzniku samostatné České republiky.

Po prostudování znění této amnestie bych ráda podotkla, že se nikterak netýká prominutí výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených k výjimečnému trestu, ale zohledňuje pouze tresty odnětí svobody kratšího trvání.

4.7 Výjimečný trest v ČR pro mladistvé

Problematiku trestání mladistvých upravuje převážně zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který je k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu zákonem speciálním, má tedy před nimi aplikační přednost.

Pokud naopak není cokoli v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže upraveno, použije se podpůrně trestní zákoník a trestní řád.

Trestný čin mladistvých se nazývá *provinění* a sankce, které jsou mladistvým za spáchání provinění udíleny, *opatření*. Opatření se dále dělí na výchovná, ochranná a trestní.¹²⁷

¹²⁵ ČESKO. Zákon č. 141 ze dne 29. listopadu 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Sbírka zákonů. 9. 12. 1961. Částka 66. § 366 odst. 3

¹²⁶ Tamtéž, § 368

¹²⁷ ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: Sbírka zákonů. 31. 7. 2003. Částka 79. § 2 odst. 2

Podle naší trestně-právní úpravy je dítě do svých patnácti let věku trestně neodpovědné, přičemž jeho trestní odpovědnost počíná běžet až dnem následujícím po dni jeho patnáctých narozenin. Jako mladistvého zákon o soudnictví ve věcech mládeže označuje toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok svého věku, ale zároveň nepřekročil rok osmnáctý.¹²⁸

Právní úprava snižuje u mladistvých pachatelů trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku o polovinu, kdy zároveň horní hranice trestní sazby nesmí přesahovat pět let a dolní hranice jeden rok. Přičemž zákon stanoví pro nepodmíněné uložení trestu odnětí svobody u mladistvých ještě další podmínku, a to požadavek, kdy tento trest může být uložen pouze tehdy, pokud by s ohledem na okolnosti případu a osobu mladistvého uložení jiného trestního opatření zcela zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹²⁹

„V případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a že povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v odstavci 1 k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.“¹³⁰

Na základě výše uvedeného tedy nelze, podle mého názoru, o ukládání výjimečného trestu u mladistvých pachatelů provinění dost dobře hovořit. Výjimečný trest se vyznačuje právě jeho výjimečností založenou v délce trvání tohoto trestu odnětí svobody. Pokud ji však zkrátíme na oněch nejvýše přípustných pět až deset let, nelze již příliš o výjimečnosti trestu v tomto případě hovořit.

Samozřejmě, s ohledem na věk mladistvého, jeho duševní a věkovou nezralost právě v období dospívání, jde o poměrně dlouhou dobu. Dále také zvážíme-li hledisko, že ve věku patnácti až osmnácti let mladý člověk nabírá nejvíce životních zkušeností, nejlépe se učí novým poznatkům, vzdělává se a je to, podle mého názoru, nejzazší doba vhodná k formování jeho životních názorů,

¹²⁸ Tamtéž, § 2 odst. 1

¹²⁹ Tamtéž, § 31 odst. 1, 2

¹³⁰ Tamtéž, § 31, odst. 3

chápu, že pobyt ve věznicí s protřelými a zkušenými trestanci nemusí být nejvhodnějším způsobem, jak mladistvého pachatele převychovat a napravit.

Možná toto je jedním z důvodů, proč zákonodárce připouští jako nejdelší možnou dobu trestu odnětí svobody u mladistvých pachatelů oněch již zmiňovaných pět až deset let.

4.7.1 Výkon trestu odnětí svobody u mladistvých

Pokud mladistvý pachatel dostane za své provinění jako trestní opatření nepodmíněný trest odnětí svobody, vykonává ho odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé, dokud nepřekročí devatenáctý rok svého věku.¹³¹

K tomuto kroku vedl zákonodárce nejspíše důvod, který zmiňuji výše, a tudíž ten, aby bylo co možná nejvíce zabráněno špatnému vlivu ostatních odsouzených na mladistvé odsouzené. Jelikož tito by je mohli naučit různým protizákonným činnostem, čímž by nedošlo k požadované nápravě mladistvého, ale naopak například k jeho „zkažení“.

Dalším možným důvodem k tomuto kroku zákonodárce by stejně tak i mohla být ochrana mladistvých před sexuálními narážkami a před sexuálním nátlakem ze strany starších spoluvězňů.

Podrobnou úpravu výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých obsahuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody, a to ve své hlavě čtvrté, díle třetím. Tato část zákona upravuje odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody u některých specifických skupin odsouzených, jako jsou právě mladiství, ženy, cizinci, trvale pracovní nezařaditelní, či odsouzení, kteří vykonávají trest odnětí svobody na doživotí.

Podle tohoto zákona je především třeba se zaměřit během výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých, kteří tvoří velmi specifickou a odlišnou skupinu vězňů, na jejich výchovu a zabezpečení jejich přípravy na budoucí povolání. Věznice například musí zabezpečit vyučování mladistvých místo výkonu práce pro ty, kteří jsou ještě povinni plnit povinnou školní docházku. Výuka u mladistvého je součástí programu zacházení, uskutečňuje se formou denního studia a po dobu výuky se mladistvý nezařazuje do práce.¹³²

¹³¹ Tamtéž, § 31 odst. 4

¹³² ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů. 3. 8. 1999. Částka 58. § 61 odst. 1, 2 a 7

Soud může na žádost ředitele věznice přeradit mladistvého odsouzeného, který dosáhl devatenáctého roku věku, do věznice pro ostatní odsouzené. Přitom však musí přihlídnout zejména k dosaženému stupni jeho výchovy a k délce zbytku nevykonaného trestu odnětí svobody.¹³³

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody dále stanoví, které kázeňské tresty nebo naopak odměny lze ukládat mladistvým odsouzeným, či podmínky pro přerušování výkonu trestu u mladistvých.

¹³³ Tamtéž, § 61 odst. 3

5 Komparace výjimečného trestu se zahraničím

Tuto kapitolu jsem se do diplomové práce rozhodla zařadit z důvodu porovnání naší právní úpravy výjimečného trestu se zahraničními zeměmi, které nám jsou, řekněme, nejbližší historickým vývojem či vzdáleností. Proto jsem vybrala následující tři země: Rakousko, Německo a Slovensko, které představují kontinentální typ právní kultury. Poté jsem se rozhodla ještě pro srovnání přidat Anglii a Wales, jakožto nejtypičtějšího představitele angloamerického typu právní kultury, kde tento i vznikl.

Kapitolu tedy pojmu pouze jakýsi exkurz, kdy stručně nastíním právní úpravu výjimečného trestu v každé z pěti vybraných zemí.

5.1 Rakousko

Rakouský trestní systém sankcí zná, mimo jiné, trest odnětí svobody na jeden den až dvacet let, a dále trest doživotního odnětí svobody. Problematiku ukládání trestů odnětí svobody upravuje trestní zákoník z roku 1974, neboli Strafgesetzbuch (StGB).¹³⁴

Na rozdíl od našeho státu byl v Rakousku trest smrti zrušen již v roce 1950, tedy o celých čtyřicet let dříve.¹³⁵

O výjimečném trestu ve smyslu, jak jej chápeme v České republice, se tudíž dá hovořit pouze v případě trestu odnětí svobody na doživotí.

Dle rakouského trestního zákoníku je trest odnětí svobody na doživotí ukládán obligatorně za delikt genocidia podle § 321 StGB. V dalších případech, kterými jsou vražda podle § 75 StGB, únos s následkem smrti podle § 102 odst. 3 StGB, těžká (kvalifikovaná) loupež s následkem smrti podle § 143 věta třetí StGB, žhářství s následkem smrti podle § 169 odst. 3 StGB, výroba a šíření zbraní hromadného ničení podle § 177a odst. 2 StGB, vzdušné pirátství s následkem smrti většího množství osob podle § 185 odst. 2 StGB, úmyslné ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku s následkem smrti většího množství osob podle § 186 odst. 3 StGB, znásilnění s následkem smrti podle § 201 odst. 2 StGB a pohlavní zneužívání nezletilé osoby s následkem smrti podle

¹³⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 29

¹³⁵ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 24

§ 206 odst. 3 StGB, může být uložen doživotní trest fakultativně, soud tak má na výběr i mezi trestem odnětí svobody kratšího trvání.¹³⁶

Podmíněně propustit na svobodu pachatele trestného činu, který byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody, lze po patnácti letech výkonu trestu. Zkušební doba při podmíněném propuštění je stanovena na deset let. Dále podle rakouského trestního práva není možno doživotní trest odnětí svobody omilostnit.¹³⁷

Úpravu výkonu doživotního trestu obsahuje zákon o výkonu trestu odnětí svobody z roku 1969 (Strafvollzugsgesetz). Doživotně odsouzení vykonávají trest ve věznicích, které jsou speciálně určeny pro výkon dlouhodobých trestů odnětí svobody, kdy jsou odsouzení umístováni na celu po dvou až třech věznicích.¹³⁸

5.2 Německo

Právní úpravu trestních sankcí ve Spolkové republice Německo zakotvuje německý trestní zákon, který pochází již z roku 1871 (Strafgesetzbuch – StGB). Zákon rozlišuje dočasný trest odnětí svobody v délce jednoho měsíce až patnácti let a doživotní trest odnětí svobody.¹³⁹

S ohledem na výše uvedené, zohledním německou právní úpravu týkající se pouze trestu doživotního, jak tomu je v podkapitole pojednávající o rakouské úpravě trestních sankcí. A to z toho důvodu, že trest odnětí svobody, který lze ve Spolkové republice Německo udělit nejvýše na patnáct let, nelze považovat za výjimečný.

Jelikož německý trestní zákon pochází již z roku 1871, byl měněn za dobu jeho existence několika sty novelami. Od roku 2002 však v Německu platí i mezinárodní trestní zákoník (Völkerstrafgesetzbuch – VStGB), podle kterého lze také ukládat doživotní trest odnětí svobody, a to za trestné činy v něm stanovené.¹⁴⁰

Na základě německého trestního práva se doživotní trest odnětí svobody ukládá obligatorně za spáchání následujících trestných činů: vražda podle § 211

¹³⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 29 - 30

¹³⁷ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 24

¹³⁸ Tamtéž, s. 24

¹³⁹ KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 41

¹⁴⁰ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 33

StGB, kvalifikované případy zabití podle § 212 odst. 2 StGB, genocidium podle § 6 odst. 1 VStGB, zločin proti lidskosti podle § 7 odst. 1, bod 1, 2 VStGB a válečný zločin podle § 8 odst. 1, bod 1 VStGB.¹⁴¹

Dále trestní zákon Spolkové republiky Německo vyjmenovává trestné činy, za které se trest odnětí svobody na doživotí ukládá fakultativně. Jsou jimi příprava útočné války podle § 80 StGB, velezrada proti spolku podle § 81 StGB, kvalifikovaný případ vlastizrady vůči zemi podle § 94 odst. 2 StGB, vyzrazení státního tajemství podle § 97a StGB a kvalifikovaný případ jednání ohrožujícího mír podle § 100 odst. 2 StGB. Dále též za válečný zločin užití zakázaných způsobů vedení války podle § 11 odst. 2 VStGB a válečný zločin užití zakázaných prostředků vedení války podle § 12 odst. 2 VStGB, pokud jejich následkem bylo úmyslné usmrcení člověka. A navíc zná německé trestní právo možnost uložit fakultativně trest odnětí svobody na doživotí za dalších třináct taxativně stanovených trestných činů, pokud jimi došlo ke způsobení smrti člověka, byť i z nedbalosti. Jako příklad za všechny bych uvedla pohlavní zneužívání dětí s následkem smrti podle § 176b StGB, loupež s následkem smrti podle § 251 StGB, nebo třeba znásilnění či obdobnou formu nátlaku s následkem smrti podle § 178 StGB.¹⁴²

Podmíněně propustit na svobodu odsouzeného k doživotnímu trestu odnětí svobody lze po vykonání trestu o délce nejméně patnácti let, a to pouze na žádost odsouzeného. Pokud bude žádost schválena zvláštním orgánem příslušného zemského soudu, který má pravomoc o ní rozhodnout, dojde k tzv. přerušení výkonu trestu, za současného stanovení zkušební doby v délce pěti let.¹⁴³

Úpravu výkonu doživotního trestu má Spolková republika Německo obsaženu v zákoně o výkonu trestu z roku 1976 (Strafvollzugsgesetz), přičemž si každá spolková země upraví režim výkonu trestu odnětí svobody podle sebe, a to podzákonnými normami.¹⁴⁴

5.3 Slovensko

Na Slovensku po dlouhou dobu platil trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb., kde na rozdíl od České republiky neprošly tyto dva

¹⁴¹ Tamtéž, s. 34

¹⁴² Tamtéž, s. 34

¹⁴³ Tamtéž, s. 35

¹⁴⁴ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 26

zákony ani zdaleka tolika novelami jako u nás. Bylo tedy velmi potřebné upravit slovenské hmotné i procesní trestní právo zcela novými kodexy. Stalo se tak novým trestním zákonem č. 300/2005 Z.z. ze dne 20. 5. 2005 a novým trestním řádem č. 301/2005 Z.z. ze dne 25. 5. 2005, které nabyly účinnosti k 1. lednu 2006.¹⁴⁵

Trest odnětí svobody lze na Slovensku uložit buď na dobu určitou, kdy nejvyšší přípustná délka činí pětadvacet let, nebo na doživotí.¹⁴⁶

Doživotní trest odnětí svobody může soud uložit pouze za trestný čin, za který to slovenský trestní zákon výslovně dovoluje. A to za splnění dvou kumulativních podmínek: účinná ochrana společnosti vyžaduje uložení takto přísného trestu a dále není pravděpodobné, že pachatele lze napravit trestem odnětí svobody kratšího trvání.¹⁴⁷

Druhý odstavec § 47 slovenského trestního zákona zavádí zcela nově zásadu „třikrát a dost“. Zásada „třikrát a dost“ znamená, že pokud byl pachatel v minulosti dvakrát odsouzen k trestu odnětí svobody (a to v trvání jakékoli délky) za některý z trestných činů v tomto odstavci taxativně stanovených, potřetí se mu uloží již trest doživotního odnětí svobody, i když nebyly splněny ony dvě podmínky z odstavce prvního.¹⁴⁸

Slovenská trestně-právní úprava se mi jeví jako jedna z nej přísnějších z evropských zemí, nicméně zákonodárce měl nejspíše pádné důvody, proč tuto zásadu do trestního práva na Slovensku zavedl.

Další přísnost shledávám u institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Slovenský soud je oprávněn propustit odsouzeného podmíněně na svobodu, pokud odsouzený prokázal na základě plnění svých povinností a svým chováním, že se polepšil, a že od něj lze do budoucna očekávat vedení řádného života. Jedná-li se o pachatele odsouzeného za zvlášť závažný zločin, může být za splnění výše stanovených podmínek podmíněně propuštěn až po výkonu tří čtvrtin uloženého trestu. Jedná-li se však o osobu odsouzenou k doživotnímu trestu, lze ji podmíněně propustit nejdříve až po výkonu trestu

¹⁴⁵ SLOVENSKO. Slovenský trestní zákon. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. ISBN 80-7338-055-2, s. 3

¹⁴⁶ Tamtéž, § 46

¹⁴⁷ Tamtéž, § 47 odst. 1

¹⁴⁸ Tamtéž, § 47 odst. 2

odnětí svobody v délce trvání pětadvaceti let. Nelze však podruhé podmíněně propustit osobu odsouzenou na doživotí.¹⁴⁹

Slovenský trestní zákon stanoví při podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu zkušební dobu ve stejné délce, jako je tomu u nás, tedy v délce jednoho roku až sedmi let.¹⁵⁰

Způsob výkonu trestu odnětí svobody je na Slovensku, stejně jako u nás, upraven zvláštním zákonem. Tímto je zákon č. 475/2005 Z.z., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška č. 368/2008 Z.z., Řád výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení k doživotnímu trestu se umísťují vždy do nejpřísnějšího typu věznice, kterou je věznice s maximální ostrahou, kde se navíc nachází speciální oddělení pro výkon doživotních trestů.¹⁵¹

5.4 Anglie a Wales

Na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku existují celkem tři právní systémy: „anglické právo“ v Anglii a Walesu, „skotské právo“ ve Skotsku a „severoírské právo“ v Severním Irsku. Zatímco *anglické a severoírské právo* jsou představiteli angloamerického typu právní kultury, kdy vycházejí čistě z *common law*, *skotské právo* kombinuje prvky jak angloamerického, tak kontinentálního typu právní kultury.¹⁵²

Na základě výše uvedeného rozdělení jsem se proto v následujícím textu diplomové práce rozhodla zaměřit na právní úpravu trestního práva, s ohledem na výjimečný trest, v Anglii a Walesu.

V Anglii a Walesu byl poslední trest smrti vykonán formou poprav v roce 1964, avšak až do roku 1998 zůstal v právní úpravě zachován jako jeden z druhů trestních sankcí, kterou bylo možno uložit. Teprve až po roce 1998 se tak stal nejpřísnějším možným trestem v Anglii a Walesu trest odnětí svobody na doživotí, jak je tomu ve většině ostatních evropských zemí.¹⁵³

Soud uloží trest odnětí svobody na doživotí obligatorně pouze za spáchání trestného činu úkladné vraždy. V mnoha dalších případech ho může udělit fakultativně, má tedy možnost výběru, jestli pachatel trestného činu uloží

¹⁴⁹ Tamtéž, § 66 a § 67

¹⁵⁰ Tamtéž, ů 68 odst. 1

¹⁵¹ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 40

¹⁵² Tamtéž, s. 31

¹⁵³ Tamtéž, s. 31

doživotní trest či trest odnětí svobody kratšího trvání. Ovšem na území současné Anglie a Walesu není k dispozici žádný právní předpis, který by poskytoval taxativní výčet trestných činů, za něž lze doživotní trest odnětí svobody udělit. Jakýsi seznam předmětných trestných činů tak můžeme nalézt pouze v judikatuře soudů, což je dáno právě angloamerickým typem právní kultury, která je založena převážně na obyčejích a precedentech, nikoli na psaném právu.¹⁵⁴

Samozřejmě i v této zemi je možnost stanovení minimální doby, po kterou musí pachatel vykonávat trest odnětí svobody, než je možné jeho podmíněné propuštění na svobodu, zachována. Opět však není stanovena žádným psaným právním předpisem, jelikož její výměra závisí pouze na úvaze soudu, který ji odsouzenému stanoví konkrétně při ukládání trestu odnětí svobody na doživotí.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 32

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 32

6 Rekodifikace v budoucnu a návrhy *de lege ferenda*

Zatímco ve čtvrté kapitole diplomové práce pojednávám o úpravě výjimečného trestu *de lege lata*, v této kapitole se budu věnovat úvahám o případné úpravě *de lege ferenda*, jak ji do budoucna shledávám jako nejlepší možnou, a to právě pro výjimečný trest.

Madar ve svém Slovníku českého práva označuje pojem *de lege lata* jako úvahu o tom, jaké současně platné právo je, co platné právní normy stanoví a jaké chování je jimi přikazováno, dovolováno nebo zakazováno.¹⁵⁶

Naopak pojem „*DE LEGE FERENDA* je úvaha o tom, jaké by právo mělo být, co z hlediska uvažujícího subjektu by mělo či nemělo být upraveno. Určitou představu *de lege ferenda*, více či méně jasnou, racionální či iracionální, zdůvodněnou či náhodně převzatou má zpravidla každý člověk. V rovině života jednotlivce, sociální skupiny i celé společnosti tvoří součást jeho PRÁVNÍHO VĚDOMÍ.“¹⁵⁷

V následující kapitole se tedy pokusím vyjádřit, jak by bylo podle mého názoru nejlepší upravit problematiku týkající se výjimečného trestu v naší právní úpravě do budoucna.

6.1 Návrh změn v trestním zákoníku

Nejprve začnu hmotně-právní úpravou, kdy bych § 88 odst. 5 trestního zákoníku změnila následovně: „*Osobu odsouzenou k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí nelze podmíněně propustit na svobodu.*“

Myslím si, že pachatelé tak závažných trestných činů, za které byli odsouzeni právě až k doživotnímu trestu odnětí svobody, by se do společnosti vrátit neměli, a to ani po nejméně dvaceti letech výkonu trestu, jak nyní připouští zmíněný § 88 odst. 5.

Tím by však již nebylo potřebné ustanovení § 54 odst. 4 trestního zákoníku, který bych proto z tohoto důvodu zrušila.

K ukládání trestu odnětí svobody dochází už i tak pouze ve zcela výjimečných případech, nepřijde mi tedy mnou navrhovaná změna jako

¹⁵⁶ MADAR, Z. Slovník českého práva I: První díl A-O. 1. vydání. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-62-1, s. 212

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 212

nepřiměřená. Pokud by soud neshledal okolnosti k uložení takto přísného trestu, mohl by stále ještě využít možnosti uložit pachateli výjimečný trest odnětí svobody v délce trvání nad dvacet až do třiceti let.

Co se týče horní hranice trestní sazby u první formy výjimečného trestu, navrhovala bych změnu v § 59 odst. 2, věta druhá, který se týká mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody, a to následujícím způsobem: „*Při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let může horní hranice převyšovat třicet let.*“

Je mi zcela jasné, že tento krok by vedl ke zpřísnění trestu, už takhle pokládaného za jeden z nejpřísnějších trestů, které dovoluje naše právní úprava, nicméně zohledníme-li opět zvláštní nebezpečnost pachatelů, kteří jsou k tomuto trestu odsuzováni, přijde mi takovéto zvýšení trestu odnětí svobody zcela adekvátní.

Další vhodnou úpravu bych viděla v § 34 trestního zákoníku, který se týká problematiky promlčení trestní odpovědnosti, a to uplynutím promlčecí doby, která je u výjimečného trestu stanovena na pouhých dvacet let. Podle mého názoru by tresty, za které lze udělit výjimečný trest, neměly být promlčitelné, jelikož jde o zvlášť závažné zločiny. Pachatelé těchto nejzávažnějších zločinů by neměli být své trestní odpovědnosti za spáchání takto závažných trestných činů zbaveni. Odstavec první, písmeno a) § 34 bych tedy zcela vypustila.

V tom případě by bylo potřebné upravit i § 35 trestního zákona, týkající se vyloučení z promlčení, který taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž trestní odpovědnost pachatele uplynutím promlčecí doby nezaniká. Úprava § 35 by tak mohla znít následovně: „*Uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost d) za trestné činy, za které trestní zákon dovoluje udělit výjimečný trest.*“

6.2 Návrh změn v trestním řádu

Zohledním-li naopak úpravu výjimečného trestu z procesně-právního hlediska, čemuž se podrobně věnuji v kapitole čtvrté, nemám k této žádných výhrad či připomínek, kromě jedné, kterou zmiňuji právě ve čtvrté kapitole diplomové práce.

Jedná se o případ, kdy bych z § 265b trestního řádu vypustila celý druhý odstavec, který umožňuje odsouzenému podat dovolání tehdy, byl-li mu uložen trest odnětí svobody na doživotí. Jak již zmiňuji v práci výše, shledávám tento důvod jako nadbytečný, když by zcela jistě pro podání dovolání stačily důvody

uvedené v odstavci prvním, a to i v případě odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody.

Samozřejmě jsem si vědoma toho, že současný trestní řád pochází již z roku 1961, nebylo by tedy příliš od věci, upravit trestní právo procesní novým kodexem. Ovšem v souvislosti s výjimečným trestem bych současnou právní úpravu tohoto druhu trestu do nového trestního řádu pouze přejala.

6.3 Návrh změn ve výkonu výjimečného trestu

V právní úpravě týkající se výkonu výjimečného trestu bych navrhla změnu v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, a to konkrétně ve znění § 71. Přesněji bych vypustila odstavec čtvrtý, jelikož si nemyslím, že kapacitní a finanční prostředky věznic jsou na takové výši, že by mohli vězně odsouzené k doživotnímu trestu ubytovávat zpravidla po jednom.

Příklad k tomuto kroku bychom nemuseli hledat daleko, stačí se podívat na rakouskou úpravu výkonu trestu odnětí svobody na doživotí, kdy jsou doživotně odsouzení vězni umístováni na celách po dvou až třech, jak zmiňuji v kapitole předchozí.

Nejsem přímo odpůrce tohoto současného pravidla, nicméně bych úpravu výkonu jednotlivých druhů trestů odnětí svobody, doživotní nevyjímaje, ponechala spíše na každém řediteli věznice, který by si ji měl, podle mého názoru, stanovit ve vnitřním řádu věznice sám.

6.4 Trest smrti jako výjimečný trest

Jak jsem již zmínila v diplomové práci výše, trest smrti byl v České republice zrušen v roce 1990, a to novelou trestního zákona z roku 1961, účinnou od 1. července 1990.

Podle Kalvodové *„Zrušení trestu smrti je velmi citlivou otázkou v každém státě. Stát si musí ponechat prostředek k ochraně svých občanů před těmi, kteří se dopouštějí nejzávažnějších forem sociálně deviantního chování, tedy před pachateli nejtěžších trestných činů. Země, které v duchu humanizace přistoupily ke zrušení absolutního trestu, vědomy si všech jeho negativ, současně jej nahradily trestem odnětí svobody na doživotí.“*¹⁵⁸

¹⁵⁸ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 5

V České republice by více jak polovina obyvatel byla pro znovuzavedení trestu smrti, a to v případě spáchání nejtěžších zločinů. Tento údaj vyplývá z průzkumu společnosti SANEP, který byl zveřejněn na jejích oficiálních webových stránkách.¹⁵⁹

Zmíněný průzkum ohledně znovuzavedení trestu smrti v České republice je přístupný pouze na vyžádání, kdy Vám tento společnost SANEP zašle elektronickou formou po vyplnění údajů, za jakým účelem onen průzkum požadujete. Jelikož z vlastní zkušenosti mohu říci, že proces vyžádání trvá dva až tři měsíce, přikládám výsledky tohoto průzkumu jako přílohu k diplomové práci, aby bylo možno se s ním rychleji seznámit.

Průzkum společnosti SANEP byl proveden v měsíci listopadu 2010, kdy tento probíhal na internetu na vybrané skupině dotázaných, která činila více než jedenáct tisíc obyvatel České republiky ve věku od osmnácti do devětašedesáti let.¹⁶⁰

Z průzkumu vyplývá, že většina dotázaných, konkrétně 65,5% respondentů, je pro znovuzavedení trestu smrti jako nejvyššího možného trestu za spáchání nejtěžších zločinů. Ovšem jako nutnou podmínku pro zavedení trestu smrti požadují respondenti vyspělý právní systém, ve kterém se nevyskytují justiční omyly. Bohužel polovina dotázaných si myslí, že tato podmínka není v České republice splněna, proto zde zatím nemůže být trest smrti zaveden.¹⁶¹

Více než polovina respondentů je toho názoru, že znovuzavedení trestu smrti do systému trestů by znamenalo celkové snížení kriminality v naší společnosti. Dále z průzkumu vyplývá vcelku zajímavý fakt, který je v rozporu s celosvětovým trendem, který usiluje o zrušení trestu smrti ve všech zemích světa, a tudíž ten, že více než šedesát procent českého obyvatelstva vůbec nepovažuje trest smrti jako nehumánní prostředek k potrestání pachatelů nejzávažnějších trestných činů. Vcelku alarmujícím výsledkem, který dále plyne z průzkumu společnosti SANEP, je názor více než osmdesáti procent dotázaných, podle nichž jsou současné sazby trestů zcela nedostatečné.¹⁶²

¹⁵⁹ SANEP s.r.o. Češi jsou pro znovuzavedení trestu smrti [online]. Internetový off-line průzkum společnosti SANEP ze dne 7. – 13. listopadu 2010. Sanep.cz [cit. 23. 2. 2014]. Dostupné z:

<http://www.sanep.cz/>

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ Tamtéž

¹⁶² Tamtéž

Na otázku, za co by měl být trest smrti v České republice udílen, byly nejčastější odpovědi následující: vražda dětí (13,7% dotázaných), nájemným vrahům (10,5%), teroristům (9,2%), sexuálně motivované vraždy (8,5%), plánované vraždy (8,1%), úmyslná vražda (7,4%), znásilnění dětí (7,2%), sexuálním deviantům (4,6%) či za týrání dětí (3,6%).¹⁶³

Údaje vyplývající z průzkumu společnosti SANEP mě poměrně překvapily, hlavně co se týče vysokého procenta respondentů, kteří mají kladný přístup ke znovuzavedení trestu smrti. Nicméně názor, že zavedení tohoto trestu zpět do našeho systému sankcí by opravdu znamenalo snížení kriminality, je mi blízký. Hrozba trestu smrti by alespoň na některé pachatele mohla fungovat jako strašák a odradit je od případného páchaní trestné činnosti.

Po dlouhé úvaze a nastudování příslušné literatury k diplomové práci týkající se výjimečného trestu, trestu smrti a jejich historie, musím říci, že v perfektně fungujícím právním státě s minimem justičních omylů, bych se připojila ke znovuzavedení trestu smrti do našeho právního řádu.

Rozumím, že otázka trestu smrti vzbuzuje velké debaty, kdy na jedné straně stojí naprostí odpůrci tohoto trestu a na straně druhé jeho zarputilí zastánci. Je mi dále zcela zřejmé, že v dnešní moderní společnosti, kdy do popředí vstoupila lidská práva a svobody, humanismus a lidský život jako nejvyšší hodnota, je poprava člověka velmi citlivou otázkou. Avšak, podle mého názoru, kdyby byl trest smrti zaveden opravdu pouze pro nejzávažnější trestné činy, byl by tento trest zcela adekvátní a přiměřenou satisfakcí. Samozřejmě v souladu s vyloučením justičního omylu.

Nehledě na další kladné stránky trestu smrti, jakými může být například úspora státních peněz, které by jinak mohly připadnout například na ještě dokonalejší systém pro převýchovu odsouzených k trestům odnětí svobody kratšího trvání, do státního rozpočtu na přerozdělení pro rozvoj vědy, zdravotnictví, školství, kultury, sociální sféry a podobně.

Jak již z výše napsaného textu vyplývá, jsem pro výkon trestu smrti za předpokladu dodržení stanovených, velmi striktních podmínek, a to pouze ve státě s dokonale fungující justicí a vyspělým právním systémem bez mezer v právu a bez možnosti korupce.

¹⁶³ Tamtéž

Například Kalvodová ve svém spise vyčerpávajícím způsobem velmi zajímavě shrnula, v čem zastánci trestu smrti vidí pozitiva: „*Trest smrti bývá považován za jedinou účinnou hrozbu pachatelům nejnebezpečnějších trestných činů a recidivistům, u nichž hrozí nebezpečí opětovného páchaní závažné trestné činnosti, bude-li jim dána možnost. Dalším argumentem je též úspora velkých nákladů spojených s dlouhodobými tresty odnětí svobody a prostředků nutných k resocializaci a reedukaci pachatele. Nezanedbatelným je i poukazování na nutnost zachování trestu smrti jako prostředku ochrany ve věznicích před nebezpečnými vězni ve výkonu dlouhodobých (doživotních) trestů odnětí svobody, kdy bez existence trestu smrti jsou fakticky beztrestní za delikty spáchané ve vězení. Trest smrti podle jeho zastánců poskytuje též pocit bezpečí a jistoty veřejnosti.*“¹⁶⁴

K tomuto mi nezbyvá než podotknout, že výše citované názory zastánců trestu smrti shledávám jako opodstatněné, a převážně s nimi souhlasím. Trest smrti je sice velmi tvrdou trestní sankcí, nicméně pro pachatele těch nejzávažnějších trestných činů, kteří jsou často recidivisté, není ani doživotní trest odnětí svobody dostačující.

¹⁶⁴ KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1, s. 18

7 Statistiky výjimečného trestu v ČR

Tuto kapitolu jsem do diplomové práce zařadila s úmyslem nastínit, kolik pachatelů trestných činů v minulých letech vykonávalo v našich věznicích trest odnětí svobody udělený ve formě výjimečného trestu. Dále poukázat procentuálně na to, kolik odsouzených vykonávalo výjimečný trest v poměru k celkovému počtu odsouzených pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody.

Výjimečný trest je převážně vykonáván ve věznicích se zvýšenou ostrahou, případně ve věznicích s ostrahou, jak jsem již uvedla v diplomové práci výše.

Konkrétně je tedy výjimečný trest vykonáván v následujících věznicích České republiky:

Věznice Karviná, kde se nachází, mimo jiné, i oddělení pro odsouzené umístěné do věznice se zvýšenou ostrahou,

Věznice Mírov, která je primárně určena jako věznice se zvýšenou ostrahou, má však i oddělení s ostrahou či speciální oddělení určené pouze pro výkon doživotních trestů,

Věznice Opava, která je určena pro výkon trestu odnětí svobody pro ženy zařazené do všech typů věznic, tedy včetně žen zařazených k výkonu výjimečného trestu, kdy je zde pro tyto účely zbudováno oddělení se zvýšenou ostrahou,

Věznice Plzeň, která je věznicí se zvýšenou ostrahou,

Věznice Valdice, která je věznicí se zvýšenou ostrahou a zároveň věznicí s ostrahou.¹⁶⁵

Údaje o počtu vězňů vykonávajících výjimečný trest v tom kterém roce jsem čerpala ze statistických ročenek uveřejňovaných každoročně na oficiálních webových stránkách Vězeňské služby České republiky.

Předmětné údaje se pokusím zobrazit v přehledné tabulce, která tvoří nedílnou součást této kapitoly. Údaje jsou vždy podle stavu k 31. prosinci příslušného kalendářního roku, přičemž začínám rokem 2000. Podle mého názoru je srovnání v horizontu čtrnácti let zpětně zcela dostačujícím ukazatelem.

Ještě zde ovšem musím zmínit překážku, která případně může být pro níže uvedená data zkreslující. A tudíž fakt, že počínaje rokem 2010 nabytí účinnosti trestní zákon z roku 2009, který jako první formu výjimečného trestu stanoví trest

¹⁶⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. Výjimečný trest. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7, s. 76 a násl.

odnětí svobody v délce trvání až od dvaceti do třiceti let. Nicméně statistické ročenky Vězeňské služby ČR jsou i po roce 2010 zpracovávány tak, že zohledňují trest odnětí svobody trvající od patnácti let výše, a poté další statisticky zohledněnou kategorií je až výkon doživotního trestu.

	Trest OS nad 15 let				Trest OS na doživotí		
	Trest OS celkem	Muži	Ženy	%	Muži	Ženy	%
2000	15.571	174	3	1,14	19	1	0,13
2001	14.737	175	4	1,21	21	1	0,15
2002	12.829	171	4	1,36	24	1	0,20
2003	13.868	182	4	1,34	25	1	0,19
2004	15.074	204	3	1,37	28	2	0,20
2005	16.077	196	3	1,24	29	3	0,20
2006	16.179	309	8	1,96	29	3	0,20
2007	16.647	206	4	1,26	29	3	0,19
2008	18.100	311	5	1,75	31	2	0,18
2009	19.374	211	7	1,13	36	2	0,20
2010	19.449	218	8	1,16	35	2	0,19
2011	20.541	249	10	1,26	38	2	0,19
2012	20.429	270	10	1,37	41	3	0,22

Tabulka 1 Výkon výjimečného trestu – počet vězňů¹⁶⁶

Z tabulky vyplývá, že od roku 2000 do roku 2012 probíhal v České republice trend postupného zvyšování vězeňské populace, který se úměrně projevil i v postupném růstu počtu vězňů odsouzených k trestu odnětí svobody v délce nad patnáct let či na doživotí.

Rok 2013 pokládám za rok výjimečný, jelikož proběhlo zohlednění amnestie bývalého prezidenta republiky Václava Klause ze dne 1. ledna 2013, která měla zásadní dopad na propuštění velkého počtu vězňů, jak je z tabulky zřetelné.

Nicméně ze statistických údajů je dále zřejmé, že tato, mnoha lidmi velmi kritizovaná amnestie, neměla žádný vliv na odsouzené pachatele trestných činů k výkonu trestu odnětí svobody nad patnáct let či k doživotnímu trestu, jak již zmiňuji výše, a to ve čtvrté kapitole diplomové práce, v podkapitole týkající se amnestie a milostí udílených prezidentem. Pachatelé nejzávažnějších trestných činů, za něž trestní zákoník připouští ty nejprísnejší tresty odnětí svobody, tak nadále zůstali ve věznicích i po předmětné amnestii ze dne 1. ledna 2013.

¹⁶⁶ Statistické ročenky Vězeňské služby ČR [online]. Vscr.cz [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalnireditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

8 Závěr

V závěru diplomové práce bych ráda pojednala o tom, zda se mi povedlo dosáhnout všech v úvodu vytyčených cílů. Nejdříve jsem si stanovila jako potřebné vymezit základní pojmy, co je to trest a trestání obecně, jaké jsou funkce trestu, jaký je jeho účel, a v neposlední řadě, jaké zásady jsou při ukládání trestů v trestněprávním řízení používány. Tomuto se tedy věnuji hned v první kapitole práce nazvané Pojem, účel a funkce trestu, základní zásady trestání.

Dále mi přišlo vhodné zařadit kapitolu zahrnující stručný vývoj výjimečného trestu na našem území, proto jsem do práce zařadila kapitolu s názvem Historický vývoj výjimečného trestu v našich zemích. V této kapitole je znatelná tendence ve změně smýšlení společnosti o účelu trestu. Zpočátku vedla lidstvo k trestání touha po odplatě, což se v průběhu vývoje změnilo. Postupem času začal být brán ohled také na osobu pachatele, snahu k jeho převýchově a jeho opětovné zařazení do společnosti.

Hlavním cílem diplomové práce bylo pojednat o výjimečném trestu, jak je upraven současnou zákonnou úpravou v České republice, tedy *de lege lata*. Z tohoto důvodu jsem zařadila kapitolu Současná právní úprava výjimečného trestu v ČR, kdy jsem se touto zabývala jak z hmotně-právní, tak procesně-právní stránky. Trest odnětí svobody na doživotí, jakožto přísnější druh výjimečného trestu, je u nás nejprísnejší trestně-právní sankcí, která nahradila trest smrti. Stalo se tak novelou starého trestního zákona, účinnou od 1. července 1990. Ovšem aby tento obstál vedle zásady humanismu, zásady účelnosti a přiměřenosti trestu, striktního dodržování lidských práv a svobod, musí být při ukládání výjimečného trestu dodrženy veškeré zákonné podmínky.

Oproti zadání diplomové práce jsem si po nastudování příslušné literatury dovolila vynechat bod týkající se obecného výkladu a analýzy výjimečného trestu, jelikož tento plně vyčerpávám již v kapitole pojednávající o současné právní úpravě výjimečného trestu v České republice.

Dalším cílem, který jsem si stanovila v úvodu práce, bylo srovnání zahraniční úpravy pro oblast výjimečného trestu. K tomuto účelu jsem zvolila následující státy, o jejichž trestněprávních úpravách pojednávám v kapitole s názvem Komparace výjimečného trestu se zahraničím. Jedná se o Rakousko, Německo a Slovensko, jakožto zástupce kontinentálního typu právní kultury a Anglii a Wales jako typického představitele angloamerického typu.

Překvapivým zjištěním pro mě byl fakt, že institut výjimečného trestu, jak je chápán ve smyslu českého práva, tyto země neznají. Samozřejmě se v jejich trestně-právní úpravě vyskytují tresty doživotní, či časově ohraničené s vysokou hranicí trestu odnětí svobody, nicméně žádná z vybraných zemí své nejpřísnější trestní sankce nepojmenovává jako výjimečné.

Dále jsem si stanovila za cíl pojednat krátce o vlastních návrzích na úpravu výjimečného trestu, proto jsem zařadila kapitolu Rekodifikace v budoucnu a návrhy *de lege ferenda*. Za hlavní změnu, které by podle mého názoru bylo třeba dosáhnout, považuji změnu v § 88 odst. 5 trestního zákoníku, kdy bych nepřipouštěla možnost podmíněného propuštění na svobodu osob odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody. Problematiku, kterou by bylo také třeba v budoucnu zohlednit, je nepromlčitelnost trestných činů, za něž je možno uložit výjimečný trest a nepromlčitelnost výkonu výjimečného trestu odnětí svobody. Do úvah *de lege ferenda* jsem zahrнула i otázku znovuzavedení trestu smrti, jehož zastáncem do určité míry jsem, ovšem pouze v dokonale fungujícím právním státě s nulovou možností justičních omylů. Zajímavost této kapitoly shledávám ve výsledcích internetového průzkumu společnosti SANEP, ze kterého vyplývá, že až 65,5 % dotázaných Čechů je pro znovuzavedení trestu smrti, jakožto nejpřísnějšího trestu za spáchání těch nejzávažnějších trestných činů.

Na závěr diplomové práce jsem si dovolila zařadit kapitolu nesoucí název Statistika výjimečného trestu v ČR, kdy vycházím ze statistických ročenek uveřejňovaných na oficiálních internetových stránkách Vězeňské služby České republiky. Z těchto statistických dat vyplývá trend postupného zvyšování vězeňské populace, který se úměrně projevil i v postupném růstu počtu vězňů odsouzených k trestu odnětí svobody nad patnáct let a na doživotí.

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že vytyčených cílů stanovených v úvodu diplomové práce, se podařilo dosáhnout.

9 Resumé

This thesis called “*Exceptional punishment*” covers the term of exceptional punishment as it is known to the current legislation of the Czech Republic. This thesis is divided into six main chapters which are further divided into sub-chapters.

Chapter one covers the concept, purpose and function of punishment on general level. It focuses on the basic rules of punishing, that are enumerated here, and there are given their meanings in more details.

Chapter two of this thesis is focused on the development of exceptional punishment in our country. Since the concept of exceptional punishment came into existence in the 60's of the 20th century, when it was introduced into our legislation through the Penal Code in 1961, I focus on punishment in general till this date, with the focus on the most strict imposed sentences, which could correspond to the exceptional punishment in character. The most frequent one was death penalty.

Chapter three of my thesis is considered to be the main one. It deals with the current legislation of the exceptional punishment in the Czech Republic, that means it is focused on the way it is adjusted by the Penal Code since 2009 in force, the Legal Code from 1961 and the Imprisonment Law from 1999 always as subsequently amended. It also deals with conditions, which the convicted person must meet, so he/she may be discharged the exceptional punishment. In this chapter I also deal with possibility of termination of the exceptional punishment due to granting a pardon or amnesty of the president of the Czech Republic and exceptional adjustment of exceptional punishment imposed on young offenders as it is included in the Youth Judiciary Law from 2003.

Chapter four contains a summary of exceptional punishment legislation abroad. By way of contrast I have chosen countries, which are close to our country in their legislation, have mutual history or distance. I have chosen Austria, Germany and Slovakia, which represent the continental type of legal culture, and as an exemplary comparison to English-American type law culture, I have chosen two most typical representatives, England and Wales.

By inclusion of chapter five, I tried to outline my opinion about adjustment of the issue of exceptional punishment as I consider it as a possible and useful one in the best way. I also focus on a very disputable topic, which is the re-

introduction of death penalty into our criminal sanction system. In the Czech Republic, death penalty was abolished by the amendment to the Penal Code 1990.

Chapter six of this thesis, which is the last one, contains statistics of people convicted to exceptional punishment in the Czech Republic. The number of prisoners imprisoned to exceptional punishment in our country is always recapitulated at the end of the calendar year, that is, to the 31st December. I follow these numbers since 2000 till present.

10 Použitá literatura

10.1 Monografie

BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-024-2.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní: podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-92-9.

KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.

KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1197-1.

KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5.

MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva I: První díl A-O*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-62-1.

MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva*. II. díl, P-Z. 3. rozšířené a podstatně přepracované vydání. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-377-7.

MATYS, K. a kol. *Trestní zákon [1975]: Komentář*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975.

MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. 1. vydání. Brno: PF MU v Brně, 1995. ISBN 80-210-1248-X.

NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-41-7.

NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 1. vydání. Praha: Academia, 1967.

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3506-4.

10.2 Právní předpisy

Slovenský trestní zákon. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. ISBN 80-7338-055-2.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1934 s. z. n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech

10.3 Ostatní prameny

JELÍNKOVÁ, T., REJFEK, T. *Některé praktické pohledy na výkon zabezpečovací detence* [online]. Epravo.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nektere-practicke-pohledy-na-vykon-zabezpecovaci-detence-93278.html>

KARABEC, Z. *K problematice trestání a trestů* [online]. Sociologický časopis 1/2001, Sreview.soc.cas.cz [cit. 20. 1. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/101-sociologicky-casopis-1-2001/1804>

REDAKCE EPRAVO.CZ (MOL). *Místo výkonu trestu odnětí svobody a zařazování pachatelů do jednotlivých typů věznic* [online]. Epravo.cz. [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/misto-vykonu-trestu-odneti-svobody-a-zarazovani-pachatelu-do-jednotlivych-typu-veznic-16532.html>

SANEP s.r.o. Češi jsou pro znovuzavedení trestu smrti. Internetový off-line průzkum společnosti SANEP ze dne 7. – 13. Listopadu 2010. Sanep.cz [cit. 23. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.sanep.cz/>

Statistické ročenky Vězeňské služby ČR [online]. Vscr.cz [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalnireditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>

VICHEREK, R. *Nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody jako trestný čin* [online]. Epravo.cz. [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nenastoupeni-do-vykonu-trestu-odneti-svobody-jako-trestny-cin-74830.html>

Příloha č. 1: Internetový off-line průzkum společnosti SANEP s.r.o.**Češi jsou pro znovuzavedení trestu smrti**

Trest smrti za nejtěžší zločiny je celosvětově velice diskutovaným tématem a má jak své příznivce, tak i ortodoxní odpůrce. Velice rozporuplné emoce a názory vyvolává otázka trestu smrti, který se v českém právním systému vyskytoval od r. 1918 až do r. 1990, kdy byl zrušen, i u české veřejnosti. Většina domácí populace na jedné straně souhlasí s obnovením trestu smrti, avšak na druhé straně se většina Čechů kloní k názoru, že současný právní systém České republiky není na takové úrovni, aby zde mohl být tento nejvyšší trest, kdy je usvědčený viník za své činy odsouzen k usmrcení, opět zaveden. Zde jsou patrné obavy z možného zneužití tohoto nejvyššího trestu, který byl i v minulém komunistickém režimu zneužíván k justičním vraždám nepohodlných osob na politickou objednávku. Zřejmá je však i samotná nedůvěra v domácí justici, která se potýká s řadou kauz, a hovoří se i o justiční mafii. Trest smrti však může být vykonáván pouze v takovém právním prostředí, kde není pochyb o spravedlivém a vyspělém justičním systému. Jak dále ukazuje exkluzivní průzkum společnosti SANEP, většina respondentů, kteří představují reprezentativní vzorek domácí populace, se domnívá, že zavedení nejvyššího trestu by mohlo výrazně přispět například k všeobecnému snížení kriminality. K příklonu většiny veřejnosti k obnovení trestu smrti jednoznačně přispívá i většinový názor, že stávající sazby trestů nejsou v některých případech dostatečné, což platí i pro doživotní trest udělovaný jen za nejtěžší zločiny. Trest smrti je pak nejvíce preferován v případě vraždy dětí, které jsou velice citlivým celospolečenským tématem, a je zjevné, že v takových případech je společnost k odsouzeným vrahům naprosto nesmiřitelná. Tomu ostatně nasvědčuje i fakt, že většinově není trest smrti vnímán jako nehumánní, což je zřejmé zejména právě u trestné činnosti na dětech a sexuálně motivovaných činů, kde se trest smrti pachatelů té nejzávažnější trestné činnosti může jevit jako jediný spravedlivý trest.

Exkluzivní internetový off-line průzkum společnosti SANEP byl proveden ve dnech 7.–13. listopadu 2010 na vybrané skupině 11.329 dotázaných, kteří představují reprezentativní vzorek obyvatel ČR ve věku 18-69 let. Celkově se průzkumu společnosti SANEP zúčastnilo v rámci respondentního panelu 190 tisíc registrovaných uživatelů 25.802 dotázaných. Reprezentativní vzorek byl vybrán metodou kvótního výběru a odpovídá sociodemografickému rozložení obyvatel ČR dle údajů Českého statistického úřadu. Statistická chyba u uvedené skupiny obyvatel se pohybuje v rozmezí +/-1,5%. Kontrola daného vzorku byla provedena triangulační datovou metodou.

Jednoznačná většina dotázaných (65,5%), kteří představují reprezentativní vzorek domácí populace, je pro znovuzavedení nejvyššího trestu za nejtěžší zločiny, a to trestu smrti.

Nutnou a základní podmínkou pro zavedení trestu smrti je vyspělý právní systém, kde jsou jasně vymezeny podmínky pro jeho udělení. Ovšem podle názoru 52% respondentů tato podmínka není v České republice splněna, a proto zde nemůže být trest smrti opět zaveden. V tuto chvíli tak obavy ze selhání stávajícího justičního systému převažují nad většinovým souhlasem se zavedením trestu smrti jakožto nejspravedlivějšího trestu v případě těch nejtěžších zločinů.

Názor, že znovuzavedení nejvyššího trestu může mít ve svém konečném důsledku vliv na celkové snížení kriminality, sdílí 60,7% respondentů.

SANEP s.r.o.
Cimburkova 258/21
130 00 Praha 3

tel.: +420 222 783 070
fax: +420 222 780 409
e-mail: info@sanep.cz

IČ: 28489667
DIČ: CZ28489667

Společnost je zapsána v obchodním
rejstříku vedeném Městským soudem
v Praze oddíl C, vložka 145359.

Poněkud překvapivý je fakt, že za nehumánní nepovažuje trest smrti 61,9%. Tento názor je tak v rozporu s celosvětovým trendem, který usiluje o jeho zrušení, a to právě z důvodu nehumánnosti.

Příklon k obnovení trestu smrti je zjevně podmíněn i většinovým názorem 81,2% dotázaných, kteří nepovažují stávající sazby trestů za přiměřené.

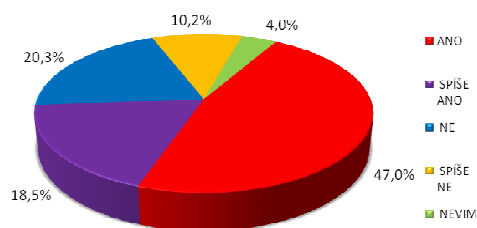
Nejvyšším trestem, jaký český trestní zákoník za nejtěžší zločiny zná, je doživotní trest. Nicméně 63,8% respondentů se domnívá, že v případě nejtěžších zločinů je doživotní trest naprosto nedostatečným.

V případě zločinů, za něž by Češi udělili trest smrti, přičemž si každý respondent mohl vybrat jednu nebo více nabízených možností, jednoznačně dominuje vražda dětí (13,7%). Dále následuje trest smrti nájemným vrahům (10,5%), teroristům (9,2%) a pachatelům sexuálně motivovaných vražd (8,5%).

Jak ukazuje exkluzivní průzkum společnosti SANEP, trest smrti je v ČR stále živoucím tématem, a to zejména v případech, kdy jde o vraždy dětí. Trest smrti je českou veřejností podporován zejména díky přesvědčení, že stávající tresty včetně výjimečného trestu doživotí nejsou v některých případech dostatečné. Také přesvědčení, že znovuzavedení trestu smrti by mohlo napomoci ke snížení kriminality, je argumentem pro tento absolutně nejvyšší trest. Zajímavým zjištěním však je, že i přes podporu většiny domácí populace znovuzavedení trestu smrti převažuje obava ze stávajícího stavu české justice, která nepředstavuje pro většinu veřejnosti garanci, že by bylo s trestem smrti nakládáno skutečně zodpovědně a byla vyloučena možnost jeho zneužití.

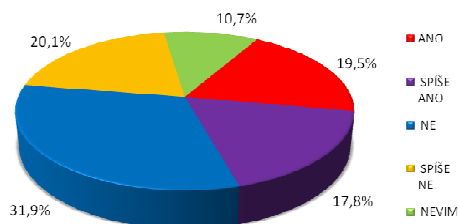
Jste v případě nejtěžších zločinů pro znovuzavedení trestu smrti? Trest smrti se v českém právním systému vyskytoval od r. 1918 až do r. 1990, kdy byl zrušen.

ANO	47%
SPÍŠE ANO	18,5%
NE	20,3%
SPÍŠE NE	10,2%
NEVÍM	4%

Domníváte se, že současný právní systém České republiky je na takové úrovni, aby zde mohl být trest smrti případně zaveden?

ANO	19,5%
SPÍŠE ANO	17,8%
NE	31,9%
SPÍŠE NE	20,1%
NEVÍM	10,7%

SANEP s.r.o.
Cimburkova 258/21
130 00 Praha 3

tel.: +420 222 783 070
fax: +420 222 780 409
e-mail: info@sanep.cz

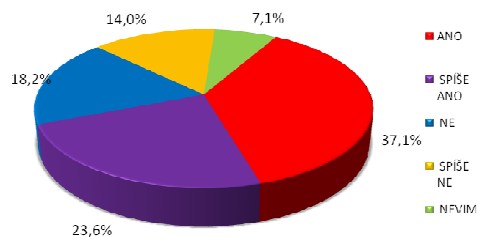
IČ: 28489667
DiČ: CZ28489667

Společnost je zapsána v obchodním rejstříku vedeném Městským soudem v Praze oddíl C, vložka 145359.

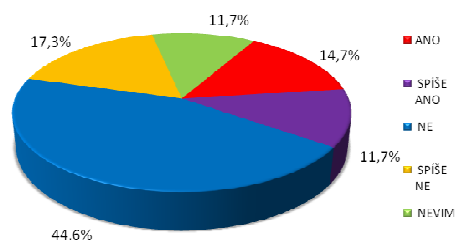
Domníváte se, že by znovuzavedení trestu smrti mohlo, jako odstrašující prostředek, mít vliv na snížení kriminality?

ANO	37.1%
SPÍŠE ANO	23.6%
NE	18.2%
SPÍŠE NE	14%
NEVÍM	7.1%

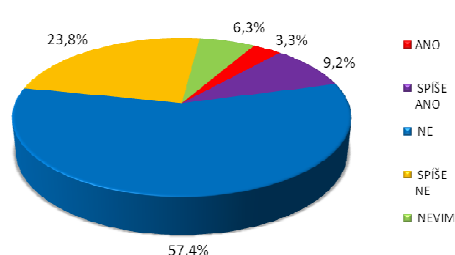
Je podle Vašeho názoru trest smrti nehumánní?

ANO	14.7%
SPÍŠE ANO	11.7%
NE	44.6%
SPÍŠE NE	17.3%
NEVÍM	11.7%

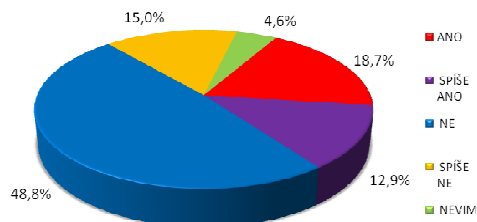
Považujete současný trestní zákoník, respektive sazby trestů za přiměřené?

ANO	3.3%
SPÍŠE ANO	9.2%
NE	57.4%
SPÍŠE NE	23.8%
NEVÍM	6.3%

Je podle Vašeho názoru doživotní uvěznění dostatečným trestem za nejtěžší zločiny?

ANO	18.7%
SPÍŠE ANO	12.9%
NE	48.8%
SPÍŠE NE	15%
NEVÍM	4.6%

SANEP s.r.o.
Cimburkova 258/21
130 00 Praha 3

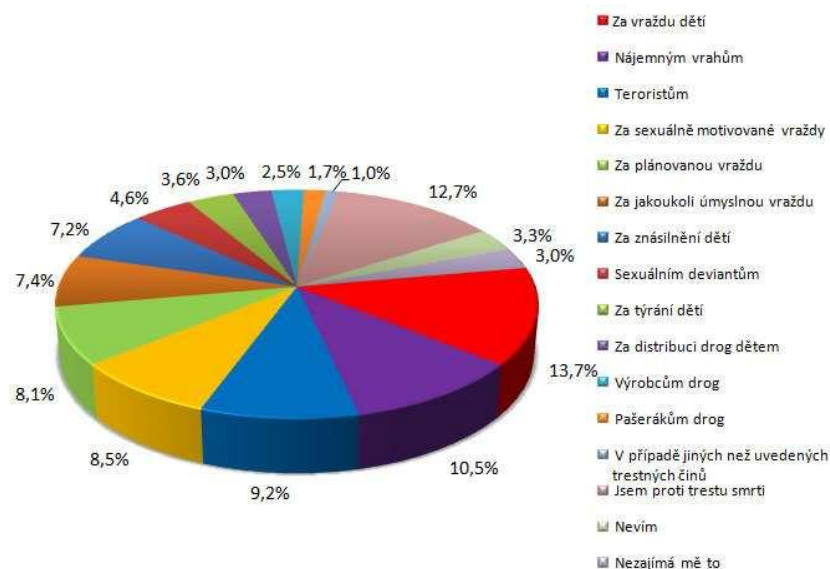
tel.: +420 222 783 070
fax: +420 222 780 409
e-mail: info@sanep.cz

IČ: 28489667
DIČ: CZ28489667

Společnost je zapsána v obchodním rejstříku vedeném Městským soudem v Praze oddíl C, vložka 145359.

Výjimečný trest smrti by měl být podle Vašeho názoru udělen:

Za vraždu dětí	13,7%
Nájemným vrahům	10,5%
Teroristům	9,2%
Za sexuálně motivované vraždy	8,5%
Za plánovanou vraždu	8,1%
Za jakoukoli úmyslnou vraždu	7,4%
Za znásilnění dětí	7,2%
Sexuálním deviantům	4,6%
Za týrání dětí	3,6%
Za distribuci drog dětem	3%
Výrobčům drog	2,5%
Pašerákům drog	1,7%
V případech jiných než uvedených trestných činů	1,0%
Jsem proti trestu smrti	12,7%
Nevím	3,3%
Nezajímá mě to	3%

Více na www.sanep.cz

SANEP je exklusivním partnerem Vysoké školy ekonomické v Praze, Fakulty mezinárodních vztahů a výzkumného záměru Governance v kontextu globalizované společnosti a ekonomiky, a dále je členem mezinárodní aliance výzkumných agentur AIMRI (Alliance of International Market Research Institutes).

SANEP s.r.o.
Cimburkova 258/21
130 00 Praha 3

tel.: +420 222 783 070
fax: +420 222 780 409
e-mail: info@sanep.cz

IČ: 28489667
DiČ: CZ28489667

Společnost je zapsána v obchodním rejstříku vedeném Městským soudem v Praze oddíl C, vložka 145359.